

MILJØOVERVÅKNINGSPROGRAM -STATUS OG TILSTANDSOVERVÅKING AV AUTOMATISK FREDETE ARKEOLOGISKE KULTURMINNER I UTVALGTE KOMMUNER

RAPPORT FRA REGISTRERINGER 2019

Sarpsborg kommune

MOV-ARK-RAPPORT NR. 9

Forord

På oppdrag fra Riksantikvaren har Sweco Norge AS foretatt kontrollregistreringer av automatisk fredete arkeologiske kulturminner i Sarpsborg kommune. Registreringene gjennomføres som del av miljøovervåkningsprogrammet Status og tilstandsovervåkning av automatisk fredete kulturminner i utvalgte kommuner. Rapporten oppsummerer resultatene fra kontrollregistreringene i Sarpsborg kommune 8-12. april, og 13-16. mai 2019. Rapporten er nummer ni i en rekke på 10.

Feltarbeidet ble utført av master i arkeologi Ingrid Rekkavik, master i arkeologi Ann Katrine Birkeland, cand. mag. i arkeologi Jan Adriansen, master i kunsthistorie Torunn Johanna Rosnes. Cand. polit. Espen M. Drange har utarbeidet kartene.

Vi takker for oppdraget!

Bergen, 30.03.2020

Sammendrag

Sweco Norge har på oppdrag fra Riksantikvaren kontrollregistrert automatisk fredete arkeologiske kulturminner. Oppdraget innebærer å måle og beskrive tilstand og endringer for automatisk fredete arkeologiske kulturminner i et utvalg kommuner.

Vi skal kontrollere et representativt utvalg på minst 50 % av lokalitetene i kommunene. For Sarpsborg utgjorde utvalget 424 lokaliteter. Registreringene ble utført i tidsrommet 8. til 12. april og 13. til 16. mai 2019.

Overvåkingen skjer i regi av programmet «Status og tilstandsovervåking av automatisk fredete kulturminner i utvalgte kommuner». Programmet bygger på det tidligere miljøovervåkningsprogrammet «Fortidens minner i dagens landskap, Status for automatisk fredete kulturminner i utvalgte kommuner» som ble gjennomført på oppdrag fra Riksantikvaren mellom 2000 og 2014.

Kontrollregistreringen i 2019 utgjør et skille sammenlignet med tidligere kontrollregistreringer i Sarpsborg, siden det er lokaliteter og ikke enkeltminner som nå registreres. Nytt utvalg gjør at registreringen representerer et brudd med tidsseriene fra 2004, 2009 og 2014.

Skifte i fokus fra enkeltminner til lokaliteter har hatt en effekt på resultatene fra registreringen. Vi har kunnet vurdere representativitet og geografisk spredning mer oppmerksomhet. Analysene fanger dermed opp tendenser som gjelder for hele kommunen. Samtidig gir kontrollregistreringer av lokaliteter andre utslag i statistikken. Lokaliteter kan gjerne bestå av flere enkeltminner. Det skal dermed generelt noe større tiltak/endringer til for å bruke kategoriene «tap» og «skade» på store lokaliteter.

Lokaliteter med tidligere registrert skade er blitt registrert som uendret i årets kontrollregistrering, gitt at skaden ikke er forverret siden siste registrering. Videre har vi tilfeller der ett av flere enkeltminner på en lokalitet tidligere er registrert som tapt, mens vi registrerer lokaliteten som skadet. Skadet er også brukt av oss i de tilfellene der en tidligere skade er ytterligere forverret. Ved sammenlikning av resultatene som presenteres i denne rapporten med tidligere rapporter fra kommunen, er det viktig å være bevisst på endringen i registreringsmåte.

Denne omgangen med kontrollregistreringer har i tillegg et mål om å også inkludere effekter av vern.

Som et ledd i dette, er planverket etter plan- og bygningsloven inkludert i undersøkelsene. Plan- og bygningsloven virker gjennom kommunenes planmessige arealdisponering. I planverket skal kommunen som planmyndighet avveie mellom vern og utbygging. Planformål er derfor en viktig faktor for å analysere bakgrunnsbildet for tilstandsendringer.

Av de 424 registrerte lokalitetene ble 49 lokaliteter, nesten 12 %, registrert med tap eller skade. Videre er også 55 lokaliteter registrert som ikke gjenfunnet, tildekket, eller skjemmet. Totalt er 104 lokaliteter, ca. ¼, registrert med en eller annen form for tap eller skade. Statistikken viser at trusselbildet i Sarpsborg i all hovedsak er knyttet til menneskelig aktivitet som skogbruk, jordbruk og utbygging. Samlet sett er skogbruk den vanligste årsaken til skader, men samtidig er det en klar tendens til at bygg- og anleggsvirksomhet og byggeaktiviteter er klart overrepresentert blant de alvorlige tap/skadene.

Hele 34 lokaliteter er registrert med tilstand ikke gjenfunnet/ukjent. Av disse er 26 bergkunst/runeinnskriftlokaliteter. Dette sier noe om hvor vanskelig det kan være å gjenfinne disse lokalitetene ut fra forholdene. Tilfeldigheter som lysforhold, vegetasjon og overdekking kan føre til at bergkunstlokaliteter ikke blir gjenfunnet, selv om de fortsatt kan ligge uskadet. I tillegg er mange bergkunstlokaliteter trolig lokalisert på grunn av feil kartfesting, som skyldes manglende opplysninger om beliggenhet. En rekke av disse lokalitetene har ikke blitt observert på svært lang tid, mange ikke siden de først ble registrert på 1870-tallet. Det er vanskelig å vite om disse lokalitetene fortsatt finnes, eller om de kan ha blitt tildekket, skadet eller gått tapt.

Kulturminnenes art synes å bety noe for trusselbildet. Gravminner og gravfelt ser ut til å være betydelig mer utsatt enn andre arter kulturminner. Dette skyldes trolig beliggenheten, ettersom de fleste av gravminnene i Sarpsborg befinner seg i nærheten av dagens jordbruks- og bosetningsområder. Derimot er bergkunst og bosetnings-aktivitetsområder underrepresentert på tap/skade-statistikken. Også dette skyldes trolig i stor grad beliggenhet. Bergkunst befinner seg oftest på lave åser eller fjellknauer, mens de fleste bosetning-aktivitetsområder i Sarpsborg befinner seg langs kysten og i topografisk varierte områder. Disse områdene egner seg dårligere til utnyttelse, blant annet når det gjelder utbygging, jordbruk og skogbruk.

Tap og skader forekommer hyppigst i tettbygde områder i Sarpsborg, fulgt av utmarksområder. Sammenlignet med disse områdene er spredtbygde områder lavt representert på statistikken over tap/skade. Dette ses i sammenheng med at tettbygde områder i større grad er utsatt for utbyggingsspress, mens kulturminner i utmarksområder er svært utsatt for tap/skade i forbindelse med skogdrift.

Synlige kulturminner i Sarpsborg ser ut til å være noe mer utsatt for skade og skjemming, enn ikke-synlige kulturminner. Også dette skyldes trolig at synlige kulturminner oftere befinner seg i utsatte områder. Typiske synlige kulturminner som gravminner/gravfelt og bergkunst ligger blant annet ofte tett på bolig- og jordbruksområder.

I Sarpsborg er andelen kulturminner som er omfattet av vern utover fredningen svært høyt. Dette skyldes blant annet utstrakt bruk av hensynssoner, og at Sarpsborg har vedtatt et temakart over verdifulle kulturlandskap som vedlegg til kommuneplanen. Samlet virker det som om planmessig vern i Sarpsborg kommune har svært begrenset effekt. Kulturminner uten vern er svakt overrepresentert i tap/skade-statistikken, men for ulike typer av vern er bildet delt. Det er derfor usikkert om hensynssonene demper risikoen for tap/skade, eller om effekten av vernet er svak/uteblir.

Alle bilder i rapporten er tatt av Sweco våren 2019.

Innhold

1	BAKGRUNN	6
2	OMRÅDET	7
3	METODE.....	8
3.1	TILSTANDSVURDERING	8
3.2	AUTOMATISK FREDETE ARKEOLOGISKE KULTURMINNER.....	8
3.3	ASKELOADEN.....	8
3.4	STEDFESTING I FELT	8
3.5	REGISTRERING.....	8
3.6	ÅRSAKER TIL TAP OG SKADE.....	8
3.7	TRUSSELBILDER.....	8
3.8	EFFEKTER AV VERN	9
3.9	REGISTRERINGSKATEGORIER.....	9
3.10	VERNEKATEGORIER - A, B OG C	11
3.11	UTVALG AV KULTURMINNER VED REGISTRERINGEN I 2017	11
3.12	REGISTRERING I FELT.....	6
4	TIDLIGERE REGISTRERINGER I SARPSBORG KOMMUNE	8
5	FUNN OG ANALYSER AV KONTROLLREGISTRERING 2019	9
5.1	TILSTANDEDRING.....	9
5.2	ÅRSAKER TIL TAP/SKADE.....	10
5.3	ALDER PÅ REGISTRERINGENE	11
5.4	SYNLIGHET.....	13
5.5	FORDELING AV ARTER KULTURMINNER	13
5.6	FORHOLDET MELLOM AREALKATEGORIER OG TAP/SKADE.....	16
5.7	GEOGRAFISK FORDELING AV TAP/SKADE	18
5.8	FORHOLDET MELLOM PLANSTATUS OG AUTOMATISK FREDETE KULTURMINNER	20
5.9	FORHOLD RUNDT VERNEKATEGORI.....	24
6	KONKLUSJON	29
6.1	TENDENSER I TRUSSELBILDET	29
6.2	EFFEKTER AV VERN	31
7	OVERSIKT OVER TAP	32
8	OVERSIKT OVER SKADE	36
9	OVERSIKT OVER SKJEMMING	49
10	TABELL OVER REGISTRERTE KULTURMINNELOKALITETER.....	68
11	KILDER.....	78
12	VEDLEGG	79

1 Bakgrunn

Sweco Norge har, på oppdrag fra Riksantikvaren, fått i oppgave å kontrollregistrere et representativt utvalg av automatisk fredete arkeologiske kulturminner. Registreringen er ledd i et nasjonalt miljøovervåkingsprogram med hensikt å fremskaffe data og kunnskap for å følge opp Nasjonalt mål 2.2, på kulturminnefeltet, jf. Stortingsmelding nr. 35 Framtid med fotfeste (2012-2013), der det heter at «Et prioritert utvalg av automatisk fredete og andre arkeologiske kulturminner skal ha et ordinært vedlikeholds nivå innen 2020.»

Overvåkingen av de automatisk fredete arkeologiske kulturminnene skal gi Riksantikvaren grunnlag for å rapportere og styre i henhold til de nasjonale målene for kulturminneforvaltningen. Oppdraget innebærer å måle og beskrive tilstand og endringer for automatisk fredete arkeologiske kulturminner i et representativt utvalg kommuner. Gjennom analyser skal det blant annet identifiseres:

- Årsaker til tap og skade
- Trusselbilder
- Virkningen av ulike former for vern

Overvåkingen skjer i regi av programmet «Status og tilstandsovervåking av automatisk fredete kulturminner i utvalgte kommuner». Programmet bygger på det tidligere miljøovervåkingsprogrammet «Fortidens minner i dagens landskap, Status for automatisk fredete kulturminner i utvalgte kommuner» som ble gjennomført på oppdrag fra Riksantikvaren mellom 2000 og 2014. Målet med dette tidligere overvåkingsprogrammet var å få oversikt over utvikling av tap og skade blant arkeologiske kulturminner ved feltkontroll i 16 utvalgte kommuner.

Det nye programmet startet opp høsten 2015 og skal pågå fram til våren 2020. Utvalget av kommuner skal sikre kontinuitet med overvåkingsprogrammet som er avsluttet. I inneværende overvåkingsprogram skal tilstandskontrollen foregå i til sammen 9 av de 16 kommunene hvor slike kartlegginger har vært gjort tidligere. I tillegg skal det kontrolleres automatisk fredete arkeologiske kulturminner i én kommune hvor det nylig er gjennomført kontrollregistreringer av Buskerud fylkeskommune. I samråd med Riksantikvaren har Sweco valgt Modum kommune for dette formålet.

Følgende ti kommuner kontrollregistreres:

Tabell 1-1 Oversikt over kommuner som skal kontrollregistreres og i hvilket år.

Kommune	År
Tromsø	2015
Trondheim	2015
Kautokeino	2016
Fræna	2016
Sandnes	2017
Skjåk	2017
Bømlo	2018
Sortland	2018
Sarpsborg	2019
Modum	2019

Det nye overvåkingsprogrammet sikrer kontinuitet med det avsluttede overvåkingsprogrammet, men skiller seg fra dette på flere områder. I programmet skal lokaliteter registreres i motsetning til tidligere, da enkeltminner ble registrert. Det er dessuten lagt opp til geografisk og kulturminneartsmessig spredning for å sikre representativitet. Videre er det sett på lokalitetens vernekategori. Både lokaliteter det er gitt dispensasjon fra fredning for (A-kategori), lokaliteter med særlig vern eller tilrettelegging (B-kategori) og lokaliteter med normalt vern etter Lov om kulturminner (C-kategori) er representert i utvalget.

Alle grunnlagsdata hentes fra Riksantikvarens nasjonale database Askeladden, eller direkte fra Riksantikvaren selv.

Figur 1-1 Gravfelt i Kulås parken. ID 42175.

2 Området

Sarpsborg kommune ligger i Østfold fylke og er en kommune i nedre del av Glommavassdraget. I nasjonalt referansesystem for landskap er kommunen delt mellom tre landskapsregioner. Hoveddelen er kategorisert som landskapsregion 3, Leirjordsbygdene på Østlandet. Den karakteriseres av sletter med bølgende topografi, og ravinelandskap (Puschmann, 2005). Mange steder i Sarpsborg blir slettene avbrutt av lave åser, hvor grunnfjellet kommer til syne. Den østlige delen av kommunen består av åser og skogtrakter, og lengst sør av Skagerrakkystens lave øyer og holmer.

Sarpsborg er en av de viktigste jordbrukskommunene i Østfold, og står for en betydelig korn- og storfeproduksjon. Også skogbruket har stor betydning i kommunen, hvor hele 59 % av arealet består av produktiv skog. Primærnæringene utgjør bare én prosent av arbeidsplassene i kommunen, men sekundærnæringer utgjør 24 % av arbeidsplasser i kommunen. Servicenæringen sysselsetter flest, med 36 %.

Sarpsborg by er blant landets eldste byer, og er sentralt beliggende i kommunen. Byen er del av byregionen Nedre Glomma sammen med Fredriksstad. Sarpsborg er fylkeshovedstaden i Østfold. Sarpsfossen har hatt avgjørende innflytelse for byen, og for utviklingen av Sarpsborg som en industriby. Hjørnesteinsbedriften Borregaard har fortsatt stor betydning innen papir og kjemiske produkter. I dag er 22 % av arbeidstakere i kommunen sysselsatt innen industri-, kraft- og byggenæringen.

Sarpsborg har betydning som utførselshavn, og er også et viktig knutepunkt for person- og godstrafikk på jernbanen internt i fylket og mellom Oslo og Göteborg. E6 strekker seg gjennom kommunen fra nordvest til sørøst. Fylkesvei 110 kalles Oldtidsveien på grunn av det høye antallet fornminner fra bronsealder og eldre jernalder langs traseen. Sarpsborg er en kraftkommune med tre kraftverk, alle lokalisert langs Sarpsfossen.

Kommunen har et areal på 405 km², og et innbyggertall på 56 119 (1. kvartal 2019). Kommunen har moderat vekst, med framskrevet folketall på 59 576 i år 2030. Hele 91 % av kommunens befolkning bor i tettsteder. Av disse bor 92 % i byregionen Nedre Glomma, og åtte prosent i mindre tettsteder.

Figur 2-1 Sarpsborg kommunes lokalisering.

Kilder: Puschmann, 2005 (Landskapsregion 03 Leirjordsbygdene på Østlandet), Snl.no, SSB.no, visitostfold.com

3 Metode

3.1 Tilstandsvurdering

Kontrollregistreringene er gjennomført etter Norsk Standard, NS 9450:2012, Automatisk fredete, arkeologiske kulturminner og skipsfunn - Krav til registrering av tilstand.

Målet med etableringen av en standard er å gi kulturminnemyndighetene en standardisert oversikt over omfanget og årsaker til tap og skade.

Tilstands- og årsaks-kategoriene er av overordnet karakter slik at kulturminneforvaltningen kan etterkomme sin rapporteringsplikt til de nasjonale resultatmålene. Registreringskriteriene brukes også til å oppdatere informasjon om tilstand i Riksantikvarens database, Askeladden.

Elektronisk registrerings skjema er brukt som verktøy i felten. Foto av registreringsobjektene og stedfesting er integrert i registreringsverktøyet.

3.2 Automatisk fredete arkeologiske kulturminner

Alle kulturminner fra oldtid og middelalder (inntil år 1537), inkludert en sikringszone på minimum 5 meter, er automatisk fredet i henhold til Lov om kulturminner. Fredningen medfører forbud mot alle typer inngrep (§3-4, 6). Samiske kulturminner fra år 1917 eller eldre inngår også i begrepet automatisk fredete kulturminner. Det må søkes om dispensasjon fra fredningen før igangsetting av enhver type inngrep i disse lokalitetene (§8).

3.3 Askeladden

Askeladden er Riksantikvarens offisielle database over fredete kulturminner og kulturmiljø i Norge. Databasen inneholder data om kulturminner og kulturmiljøer som er fredet etter kulturminneloven, vernet etter plan- og bygningsloven, eller kulturminnefaglig vurdert som verneverdige. Et viktig formål med Askeladden er å ha oppdatert informasjon om tilstand for fredete kulturminner. Data fra Askeladden brukes aktivt i planlegging og i gjennomføring av overvåkingsprogrammet og Riksantikvaren legger

inn resultatene fra registreringene slik at databasen er oppdatert når kontrollregistreringen er avsluttet.

3.4 Stedfesting i felt

Kun kulturminnelokaliteter med registrert geometri er inkludert i utvalget for kontrollregistrering. Kontrollregistreringene er utført med enkel GPS-navigering. Registreringene har ikke hatt som formål å kontrollere lokalitetenes stedfesting og geometri. Der det er avdekket tydelige avvik mellom registrerte koordinater og faktisk beliggenhet, blir avvikene rapportert til Riksantikvaren.

3.5 Registrering

Registrerings skjemaet er utarbeidet slik at registreringskategoriene for tilstand, eventuell årsak til endring og arealbruk velges fra de forhåndsdefinerte standardkategoriene. Skjemaet krever at alle felt er utfyllt og stedfesting er utført.

3.6 Årsaker til tap og skade

Gjennom kontrollregistreringene skal vi se på årsaker til tap og skade. Primært gjøres dette ved å registrere lokalitetenes tilstand og årsak til eventuell tilstandsændring. I tillegg registreres en del ytterligere informasjon om lokaliteten og landskapet den befinner seg i som analysevariabler. Metodikk er beskrevet mer inngående nedenfor.

3.7 Trusselbilder

Årsaker til tap og skade er aggregert og analysert, og benyttet til å peke på generelle tendenser:

- Hvilke lokaliteter er mest utsatt for tap og skade
- Hvilke årsaker til tap og skade er fremtredende
- Er det er noen fellestrekk ved disse lokalitetene

3.8 Effekter av vern

Årsaker til tap og skade, samt trusselbilder har vært i fokus ved tidligere kontrollregistreringer. Nytt i dette overvåkingsprogrammet er at vi også har sett på virkningen av ulike former for vern. Det er primært vern gjennom virkemidlene i plan- og bygningsloven som er analysert. I tillegg er skjøtsel og skilting registrert som mulige tiltak som kan styrke vern.

Når det gjelder plan- og bygningsloven er det hovedsakelig bruk av hensynssoner, eller tilsvarende bestemmelsesområder som utgjør virkemidlene for vern. Hensynssonene erstatter bruk av spesialområde bevaring fra tidligere planlov (pbl. 85). I våre registreringer har vi ikke skilt mellom bruk av spesialområde bevaring og hensynssone kulturmiljø/-minne.

Hensynssonene som benyttes er enten hensynssone bevaring kulturmiljø/-minne, eller hensynssone båndlegging etter lov om kulturminner. Hensynssonene brukes på kommune- og reguleringsplannivå. Generelt er det mer vanlig å benytte hensynssone bevaring kulturmiljø på kommuneplannivå, og båndleggingssone på reguleringsplannivå. I Sarpsborg kommune er begge deler benyttet på kommuneplannivå. I tillegg har Sarpsborg kommunes arealplan også et eget temakart for kulturlandskap, i tillegg til hensynssonene.

3.9 Registreringskategorier

3.9.1 Tilstand

Tilstand på lokalitetene er i standarden registrert etter 11 kategorier (jf. kap. 14). I Sarpsborg kommune har følgende ti kategorier vært relevant:

- Intakt
- Uendret
- Forbedret
- Tapt, dispensasjon
- Tapt, ulovlig fjernet
- Skadet
- Skjemmet
- Tildekket
- Ikke gjenfunnet
- Ukjent

Under registreringene det første året erfarte vi at de to kategoriene «intakt» og «uendret» kunne være praktisk vanskelig å skille basert på forklaringene i standarden. Intakt forklares i standarden med at «kulturminnet er tilsynelatende urørt». Uendret er forklart som at «kulturminnet har ingen endring i tilstand siden siste registrering». I forståelse med Riksantikvaren er det bestemt at «intakt» benyttes der kulturminne ikke er skadet, og det er første gang tilstand blir kontrollregistrert. Kategorien «uendret» benyttes på lokaliteter der tilstanden er vurdert som tilsynelatende uendret siden forrige kontrollregistrering.

Der vi har vurdert at gjengroing kan representere fare for tap, eller der gjengroing har gjort at det ikke har vært mulig å finne igjen en lokalitet som burde vært synlig, har vi benyttet kategorien «ikke gjenfunnet». Der det er overveiende sannsynlig at lokaliteten ligger uberørt under vegetasjon, er lokalitetene vurdert til «uendret/intakt». Lokalitetens art er derfor delvis avgjørende for om gjengroing er vurdert som skade og kategorien «ikke gjenfunnet» er brukt. Eksempelvis vil en lokalitet med art «bosetting-aktivitetsområde», som per definisjon ikke er synlig, registreres som «uendret/intakt» selv om området er gjengrodd. Årsaken er fordi gjenfinning her er knyttet til stedet fremfor selve kulturminnet. Bergkunst regnes derimot som en kulturminne-art som i de fleste tilfeller bør være synlig, men som ofte er vanskelig å gjenfinne. De fleste ikke gjenfunne lokaliteter i Sarpsborg var bergkunst-lokaliteter. Flere av disse lokalitetene manglet gode beskrivelser, eller var svært unøyaktig kartfestet, som gjorde dem enda vanskeligere å gjenfinne.

I Sarpsborg er kategorien «forbedret» brukt om fem lokaliteter, fire bergkunst-lokaliteter og et gravminne. Dette er en kategori som i hovedsak benyttes der det er gjort tydelige, positive tiltak knyttet til lokaliteten, så som fjerning av skjemmende vegetasjon. Dette gjaldt for tre av lokalitetene i Sarpsborg. De andre tilfellene dreide seg om to lokaliteter som ikke ble gjenfunnet ved de tidligere registreringene. Ettersom vi gjenfant de aktuelle lokalitetene uten skade, valgte vi å registrere dem som «forbedret».

3.9.2 Årsak

Årsak til forandring av tilstand er i standarden registrert etter 15 kategorier (jf. kapittel 14). I Sarpsborg har følgende 13 kategorier vært relevant:

- Bygg- og anlegg, industri og veiutbygging
- Byggeaktiviteter
- Dyreaktiviteter
- Fritidsaktiviteter
- Jordbruk
- Kriminalitet
- Materialuttak
- Naturprosesser
- Sammensatt skadeårsak
- Sikring
- Skjøtsel
- Skogbruk
- Ukjent

I kategorien «Bygg- og anlegg, industri og veiutbygging» ligger utbygging av større infrastrukturanlegg. «Byggeaktiviteter» forstås som mindre omfattende byggetiltak som bolig, fritidsbebyggelse eller landbruksbygninger. I tabellene videre i rapporten er «Bygg- og anlegg, industri og veiutbygging» forkortet til «Bygg- og anleggsvirksomhet».

3.9.3 Arealkategori

Arealtypologi for lokalitetene er i standarden registrert etter fem kategorier. I Sarpsborg kommune har følgende tre kategorier vært relevant:

- Tettbygd/utbyggingsområder
- Spredtbygd/dyrket mark
- Skog/utmark

Arealkategoriene er nærmere detaljert ved 21 arealbrukskategorier, hvorav følgende 14 er benyttet i registreringen av Sarpsborg:

- Beitemark
- Boligområde
- Brakkland (tidligere dyrket)
- Dyrket mark, åker (innmark)
- Gjengroingsområde
- Grøntområde, offentlig areal
- Hytteområde
- Kirkegård
- Næring, industri, massetak
- Randvegetasjon

- Skog
- Skog, produktivt hogstfelt
- Tun, hage
- Vei, jernbane

3.9.4 Planlagt arealbruk

I våre analyser er kommunenes planmessige arealdisponering et sentralt grunnlagsmateriale. Planlagt arealbruk sier noe om hvilken bruk som er påregnelig og ønsket for området. I planene skal det avveies mellom vern og utbygging. Ulike arealformål åpner for ulike aktiviteter og tiltak i området. Planformål er derfor en viktig faktor for å analysere bakgrunnsbildet for tilstandsendringer og for å vurdere effekter av vern samt mulige trusselbilder.

Vi har derfor supplert kategoriene fra standarden med data om lokalitetenes planstatus. Videre har vi registrert om det foreligger reguleringsplan for lokalitetene, og hvilket arealformål det er lagt på området i kommuneplanen og eventuelle reguleringsplaner. I tillegg har vi registrert om det er benyttet hensynssoner og spesifikke vernebestemmelser. Registreringene er gjort på bakgrunn av tilgjengelig digitalt planarkiv fra kommunen.

Vi har basert oss på gjeldende kommuneplan for Sarpsborg fra 2015. Kommuneplanen har blitt rullert mellom årets registrering og forrige kontrollregistrering i 2014. Fordi Sarpsborg er en kommune med høye ambisjoner om befolkningsvekst, er åpning av nye områder for boligutbygging og næring en viktig utvikling i kommunens planmessige arealdisponering over tid.

Sarpsborg er som nevnt en av de viktigste jordbrukskommunene i Østfold, mens hoveddelen av kommunen består av skogsområder. Store deler av kommunen er derfor regulert til LNFR-områder i kommuneplanen. Samtidig er Sarpsborg en bykommune, og er mange steder preget av tett bebyggelse og stort press på arealer.

Sarpsborg har vedtatt en kommunedelplan for kulturminner (2005-2016). Som et vedlegg til arealplanen har Sarpsborg kommune også opprettet et eget kommunalt «Temakart kulturlandskap», som viser hvilke kulturlandskap som er vurdert som regionalt og nasjonalt viktige. Arealplanen markerer dermed store områder som verdifulle kulturlandskap, men

inneholder nokså få hensynssoner kulturmiljø (H570) eller båndleggingssoner etter Kulturminneloven (H710).

3.10 Vernekategorier - A, B og C

Deler av oppdraget bak denne rapporten er å se på følgende kategorier av automatisk fredete arkeologiske kulturminner:

A) Automatisk fredete arkeologiske kulturminner som det er gitt dispensasjon for, enten som enkeltsak (§ 8 1. ledd) eller gjennom plan (§ 8 4. ledd). Dispensasjon betyr ikke nødvendigvis at kulturminnet går tapt, det kan også gjelde delvis ødeleggelse/nedbygging eller andre vilkår. I vårt utvalg vil denne kategorien omfatte fortsatt automatisk fredete arkeologiske lokaliteter der

- Det ikke er endret status i Askeladden etter utgravning/dispensasjon
- Det er gitt dispensasjon for deler av lokaliteten
- Det er gitt dispensasjon, men ikke utført utgravning enda
- Det er gitt dispensasjon for utilbørlig skjemming, men selve lokaliteten er ikke skadet

B) Automatisk fredete arkeologiske kulturminner som er gitt et bevisst vern gjennom regulering til spesialområde bevaring, hensynssone D bevaring kulturmiljø/-minne, områdefredninger etter kml § 19 eller gjennom skilting og skjøtsel og lignende.

C) Automatisk fredete arkeologiske kulturminner som ikke er gitt et særskilt vern ut over den automatiske fredningen.

Med unntak av kategori A, er bestemmelse av vernekategori noe som gjøres som del av kontrollregistreringen. Utvalget av kulturminner i kategori A er basert på innhentet informasjon fra Riksantikvaren om dispensasjonssaker og registrering av planstatus for lokaliteten. Ettersom dispenserte lokaliteter som er fullstendig utgravet/fjernet skal få endret status til ikke fredet i etterkant av en dispensasjon, vil A-kategorier trolig være underrepresentert i vårt utvalg i forhold til hvor mange lokaliteter det er gitt dispensasjon for i kommunen. Utvalget innen denne kategorien er dermed heller ikke representativ på samme måte som utvalgene innen kategori B og C,

men er tatt med for å følge opp og dokumentere forløpet og historikken til lokaliteter det gis dispensasjon for. Kategori B registreres ved gjennomgang av planstatus med hensynssoner og bestemmelsesområder, eller registrering i felt av tilrettelegging rundt kulturminnet. De resterende kulturminnene er plassert i kategori C. Informasjon om lokaliteter med automatisk fredete arkeologiske kulturminner med dispensasjon fra fredning (A-kategori) er innhentet fra Riksantikvaren. Informasjon om lokaliteter som gitt et bevisst vern (B-kategori) er hentet fra fylkeskommunale, regionale og lokale planer. De øvrige kontrollregistrerte lokalitetene er hentet ut fra data i Askeladden (C-kategori).

I Sarpsborg fordeler lokalitetene seg med 8 % i kategori A, 51 % kategori B, og 41 % i kategori C.

3.11 Utvalg av kulturminner ved registreringen i 2019

Vi skal kontrollere et representativt utvalg på minst 50 % av de automatisk fredete arkeologiske kulturmiljølokalitetene i kommunen. Det er bare automatisk fredete lokaliteter som er registret med geometri som danner grunnlaget for utvalget. Antallet lokaliteter er basert på beregning fra Riksantikvaren. For Sarpsborg utgjorde dette 827 lokaliteter i 2014. Utvalget vårt er derfor på 424 lokaliteter.

I 2019 hadde antallet automatisk fredete kulturminner i Sarpsborg steget til 950, i stor grad på grunn av nyregistreringer av bergkunstlokaliteter. I samråd med Riksantikvaren ble det bestemt at vi skulle inkludere de nye lokalitetene i utvalgsgrunnlaget, for å sikre best mulig representativitet.

Figur 3-1 Hulvei, Guslund nedre. ID 122113. Automatisk fredet veganlegg.

3.11.1 Arter kulturminne

Utvalgte lokaliteter skal representere de fleste arter av kulturminner i kommunen. Vi har tilstrebet en jevnest mulig fordeling av arter kulturminner. I utvalget har vi også gjort en geografisk utvelgelse for å oppnå best mulig spredning av kulturminneartene i kommunen.

I Sarpsborg er bergkunst den klart hyppigste forekommende arten, fulgt av bosetning-aktivitetsområder, gravminner og gravfelt. Disse utgjør en samlet andel på 91,2 % av alle automatisk fredete kulturminner i kommunen. For de øvrige 16 artene i kommunen, er antallet betydelig lavere. Der en art har vært sjeldent forekommende i kommunen har vi derfor forsøkt å inkludere flest mulig i utvalget, for å sikre størst mulig statistisk belegg. Artene funnsted og byanlegg har vi derimot vurdert som ikke hensiktsmessig å ta med i utvalget. Sistnevnte kategori omfatter kun ett kulturminne, den fredete middelalderbygrunnen i Sarpsborg, som er et for omfattende anlegg å vurdere i denne typen registrering.

Tabell 3-1 Oversikt over antall lokaliteter fordelt på kulturminnearter.

Art	Alle	Utvalg
Bergkunst	341	144
Bosetning-aktivitetsområde	237	113
Byanlegg	1	0
Dyrkningsspor	10	6
Fangstlokalitet	1	0
Forsvarsanlegg	18	7
Funnsted	4	0
Gjerde/innhegning	1	1
Gravfelt	127	56
Gravminne	162	68
Haug/groplokalitet – ubestemt	1	1
Kirkested	3	3
Kokegroplokalitet	3	3
Kullfremstillingsanlegg	5	2
Merkestein	1	1
Runer/innskifter	2	2
Rydningrøyslokalitet	1	1
Røysfelt	2	0
Utmarkskulturminner	3	2
Veganlegg	27	14
Totalsum	950	424

3.11.2 Geografisk fordeling

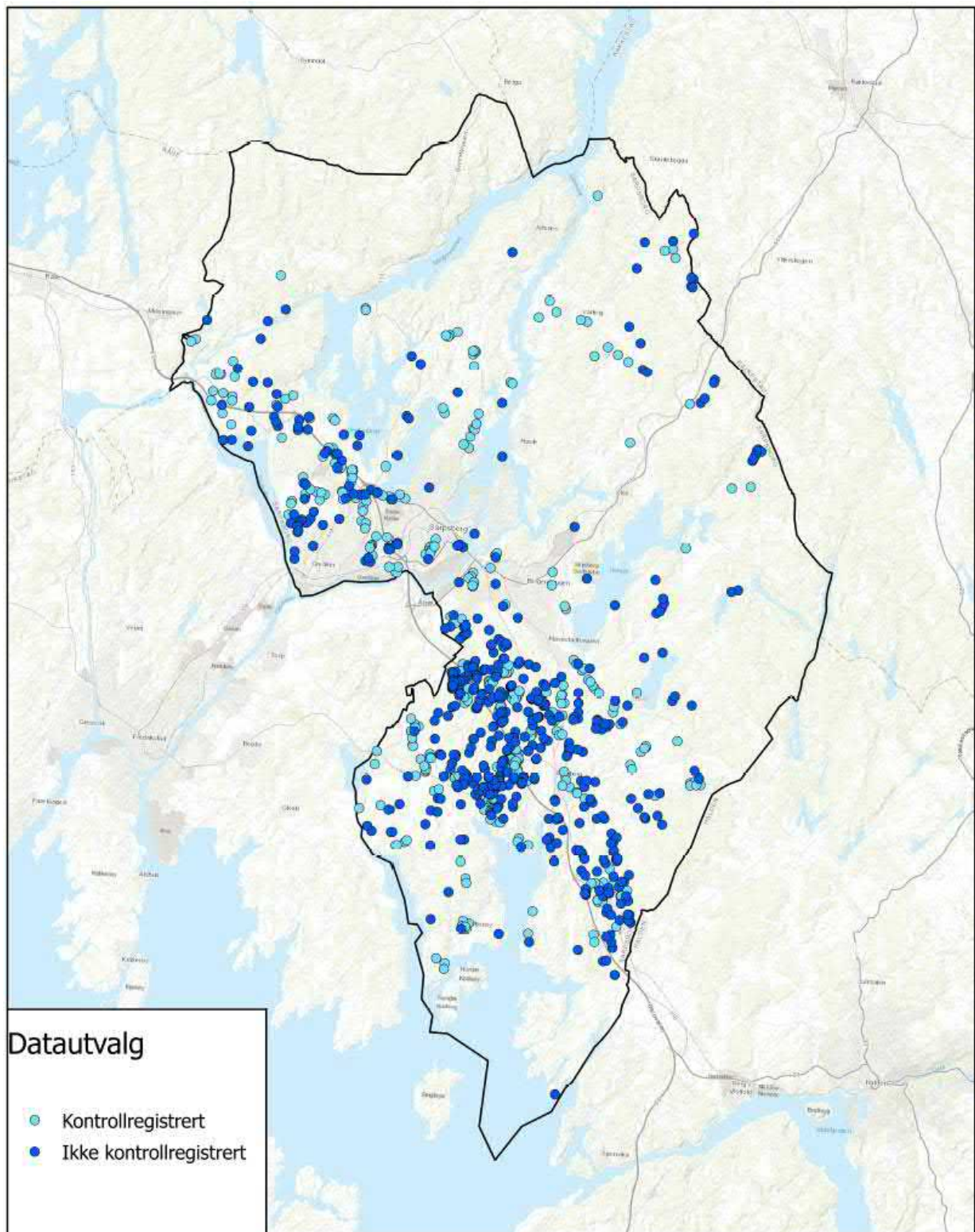
Vi har ved utvalget lagt vekt på å dekke alle typer områder i kommunen, med en tilstrebet jevn fordeling mellom jordbruksområder, utmarks-/skogsområder, og sentrale/tettstedsnære deler. Kartet i Figur 3-2 viser den geografiske fordelingen av kulturminner i kommunen totalt og i vårt utvalg.

3.11.3 Synlige kontra ikke-synlige kulturminner

I tråd med intensjonene i overvåkingsprogrammet har vi ved utvelgelse av et representativt utvalg kulturminner, også tilstrebet en jevnest mulig fordeling av synlige og ikke-synlige kulturminner. Synlighet er en egen kategori i Askeladden, men representerer synlighet på en annen måte enn det som er tjenlig for vurdering av årsaker til skade. Basert på hvilke arter kulturminner som er representert i kommunen, har vi derfor foretatt en skjønnsmessig kategorisering av synlige og ikke-synlige kulturminner. Erfaring fra registreringene hittil viser at synlighet er utfordrende å bestemme ved utvelgelsen. Vi har derfor valgt å registrere synlighet i registreringskjemaet i felt. Ved registrering av «synlig» / «ikke-synlig», har vi tolket «synlig» som mulig å skille i terrenget uten veldig spesialisert kunnskap. Grunnen til dette er at dersom synlighet skal være en forklaringsfaktor knyttet til tap og skade, er det mest relevant dersom lokaliteten er mulig å «se» for en legperson. Av utvalget ble rett over halvparten av lokalitetene kategorisert som synlige ved registrering.

3.12 Registrering i felt

Registreringene ble i hovedsak utført i tidsrommet 8. til 12. april, og da vi ikke ble helt ferdige fullført i perioden 13. til 16. mai 2019. Det ble brukt til sammen omtrent 24 dagsverk på feltarbeidet. Registreringsperioden ble lagt til våren, da det var lav bakkevegetasjon og lite løv på trærne. Dette var et gunstig tidspunkt som har resultert i at feilkilder knyttet til grad av gjenfinning er redusert. Registreringene ble varslet i lokalpresse.

Figur 3-2 Kartet viser geografisk spredning av det totale antallet (mørkeblå prikker) og de utvalgte automatisk fredete kulturminnene (lyseblå prikker) i Sarpsborg kommune, basert på Askeladden.

4 Tidligere registreringer i Sarpsborg kommune

Allerede på 1860-tallet fattet adjunkt Martin Arnesen interesse for bergkunst, som man på denne tiden kun kjente til et fåtall eksempler på i Østfold. I løpet av 1860- og 70-tallet oppdaget Arnesen omtrent 200 bergkunstfelt. De fleste lå i de sørlige delene av Østfold, hvorav mange i dagens Sarpsborg. I årene som fulgte fortsatte mange av datidens kjente arkeologer, som Oluf Rygh, Gabriel Gustafson og Guttorm Gjessing, arbeidet med å kartlegge og dokumentere Østfolds rike forekomst av bergkunst.

Østfold var det første fylket i landet som ble systematisk registrert for fornminner. Dette skjedde i 1908-1916, og resulterte i publikasjonen Østfolds oldtidsminner (1932), redigert av A.W. Brøgger. Der ble alle kjente fornminner beskrevet og sortert etter gårdsnummer, innenfor hver enkelt kommune.

En ny runde med systematiske registreringer startet opp i Østfold i 1963, med fornminneregistreringene for det Økonomiske kartverket (ØK). Sarpsborg kommune består i dag av de tidligere kommunene Sarpsborg, Skjeberg, Tune og Varteig, som ble kartlagt kommunevis mellom 1964 og 1968. Til sammen ble det registrert 1349 enkeltminner innenfor det som nå er Sarpsborg kommune.

Økonomiske kart lages i store målestokker, som regel i målestokk 1:5000. Automatisk fredete arkeologiske kulturminner er i dette kartverket avmerket med rune-r, og stippet omkrets som viser utbredelsen av lokaliteten. Til forskjell fra de fleste tidligere registreringer ble kulturminnene nå nøyaktig kartfestet, og ikke bare beskrevet.

Et stort flertall av ØK-registreringene i Sarpsborg er gravminner, men det ble også registrert mange bergkunstlokalteter. Grunnen til at det finnes færre gravminner i vårt utvalgsgrunnlag, er at denne kontrollregistreringen tar for seg lokaliteter, ikke enkeltminner. I Sarpsborg ligger det flere store gravfelt, med svært mange gravminner som ligger samlet. Disse registreres i dag som én lokalitet, selv om noen av dem omfatter over hundre gravminner.

Siden 1990 har det blitt foretatt flere store registreringsprosjekter i Sarpsborg, i forbindelse med infrastrukturbygginger og reguleringsplaner. Disse re-

gistreringene, samt nyere metoder som karbondatering, har bidratt til at kulturminnetyper som tidligere var ukjent eller lite kjent i Sarpsborg, nå er oppdaget. Eksempel på dette er fangstanlegg og kullgroper. Også svært mange bosetning-aktivitetsområder fra steinalder har blitt registrert i senere år.

I 2004 gjennomførte NIKU sin første kontrollregistrering i Sarpsborg, basert på et utvalg på 1178 kulturminner. Resultatene viste at 88 kulturminner var skadet, 104 var tapt og 116 ikke gjenfunnet. Det høye tallet på ikke gjenfunne kulturminner skyldes i flertallet av tilfellene vanskeligheter med å gjenfinne bergkunst. Dette er en sårbar kulturminnetype fordi de lett kan tildekkes, og de kan være utsatt for forvitring.

De største årsakene til tap/skade på kulturminner i Sarpsborg i perioden 1967-2014 var jordbruk, husbygging/friluftsliv, bygg og anleggsvirksomhet, og skogbruk. Jordbruksskadene oppstod blant annet som følge av pløying, nydyrking, planering, husdyrhold og veibygging. Nybygging av boliger i bynære områder var også blant de største truslene mot kulturminner i Sarpsborg.

I løpet av den siste femårsperioden fra 2009 til 2014 gikk andelen tap/skade tydelig ned fra perioden 2004-2009. Samtidig var det kraftig vekst i antall skader som følge av skogbruk. Dette skyldtes høyt tempo i felling av skog, og bruken av store skogsmaskiner. Derfor er det spesielt interessant å se om denne tendensen holder seg videre i perioden 2014-2019, om trusselbildet i forbindelse med jordbruk og husbygging/friluftsliv har endret seg.

Kilder: NIKU Fortidens minner i dagens landskap, og Østfolds helleristninger av David Vogt (2012).

Figur 4-1 Bergkunst på Mikkelsborg. ID 143804.

5 Funn og analyser av kontrollregistrering 2019

Når vi presenterer funnene fra kontrollregistreringen er analysene delt inn i tematiske underkapitler. Vi legger opp til først å presentere resultatet med hensyn til tilstandsending og årsaker til eventuell tap/skade. Deretter ser vi på sammenhenger med øvrige variabler som arealbruk, synlighet, art, planformål, etc. Hovedkonklusjonene hva gjelder trusselbilder og effekter av vernetiltak blir trukket opp i det påfølgende konkluderende kapitlet.

Kontrollregistreringen i 2019 utgjør et skille sammenlignet med tidligere registreringer for Sarpsborg kommune. Ifølge det nye overvåkingsprogrammet er det lokaliteter og ikke enkeltminner som skal kontrollregistreres.

Fordelen med å skifte fokus til lokaliteter er at vi har kunnet vie representativitet og geografisk spredning mer oppmerksomhet. Analysene vil dermed kunne fange opp tendenser som gjelder for hele kommunen, ikke bare et begrenset område.

Endret fokus fra enkeltminner til lokaliteter har noen effekter på resultatene fra registreringen. Kontrollregistreringer av lokaliteter gir andre utslag i statistikken. I lokaliteter med flere enkeltminner, og aktivitet som har ført til eksempelvis nedbygging og tap av ett enkeltminne, har vi valgt å kategorisere tilstanden som «skadet» i og med at lokaliteten som helhet ikke er tapt. Generelt er det noe større tiltak/endringer som skal til for å bruke kategoriene «tap» og «skade» på store lokaliteter, enn på mindre lokaliteter med ett eller få enkeltminner.

. Vi har derfor gjort egne vurderinger av eksisterende tilstandsgrad basert på registrert tilstand som er tilgjengelig i Askeladden. Det fremheves at informasjonen i Askeladden noen ganger har vært mangelfull, både for enkeltminner og med tanke på helhetlig tilstand for større lokaliteter.

Der lokalitetene tidligere har vært registrert som ikke gjenfunnet, har vi vurdert tilstand som uendret dersom ikke lokalitetene er bevisst ryddet eller forbedret.

Dersom en lokalitet med tidligere registrert skade tydelig er forverret, har vi benyttet «skadet» som nåværende tilstand.

5.1 Tilstandsending

Å registrere tilstandsending er hovedformålet med kontrollregistreringene og det er også det som danner grunnlag for alle de påfølgende analysene. Av de 424 undersøkte lokalitetene ble 303 registrert som uendret/intakt, det vil si uten tilstandsending. 104 lokaliteter, en fjerdedel av utvalget, er registrert med en eller annen form for tap/skade, fordelt som i tabell 5-1.

Av de 22 lokalitetene som ikke ble gjenfunnet er det et klart flertall av bergkunstlokaliteter. De fleste av disse er ikke gjenfunnet som følge av gjengroing. Også skogbruk har ført til at flere kulturminner ikke ble gjenfunnet.

12 bergkunstlokaliteter er registrert med tilstand «ukjent». Disse ble alle registrert med ukjent årsak, fordi de ble registrert for svært lenge siden, og ikke har vært mulig å gjenfinne i ettertid. Alle tilfellene dreier seg om lokaliteter som aldri har blitt kartfestet ordentlig, og som vi derfor ikke har kunnet oppsøke. I våre analyser har vi derfor valgt å ikke regne tilstandskategorien ukjent som en type tap/skade.

Fem av lokalitetene er registrert som «forbedret». Av disse er fire lokaliteter forbedret grunnet skjøtsel. Ett kulturminne er registrert som forbedret grunnet skogbruk, hvor trær har blitt fjernet fra et gravminne på en hensynsfull og ikke skadelig måte.

Tabell 5-1 Tilstandsending i antall og i prosent.

Tilstand	Antall	Prosent
Forbedret	5	1 %
Ikke gjenfunnet	22	5 %
Intakt	256	60 %
Skadet	39	9 %
Skjemmet	26	6 %
Tapt, dispensasjon	2	0 %
Tapt, ulovlig fjernet	8	2 %
Tildekket	7	2 %
Uendret	47	11 %
Ukjent	12	3 %
Totalsum	424	100 %

* På grunn av lesbarhet er prosenttallet i tabellene som oftest vist uten desimaler. Avrundingen gjør at delsummene i enkelte tilfeller kan avvike fra 100 prosent.

I de videre analysene ser vi at det totale antallet for de ulike kategoriene for tap og skade ofte er for lavt

til å gjøre gode statistiske analyser. I flere tilfeller ser vi det derfor som tjenlig å slå sammen alle kategoriene for tap og skade for analytiske formål. Når vi refererer til den generelle kategorien tap/skade, menes det alle lokaliteter som er tapt, skadet, skjemmet, tildekket eller ikke gjenfunnet. Der vi ønsker å trekke spesielt frem enkelte tap/skade kategorier, er de referert til ved full kategoritittel: skadet, skjemmet, ikke gjenfunnet, tildekket, tapt, ulovlig fjernet eller tapt, dispensasjon.

Ulempen med å slå sammen så mange kategorier er at endringer med stor forskjell i alvorlighetsgrad teller likt i statistikken. For eksempel vil en lokalitet som er tilstandsregistrert som «skjemmet» tas med i statistikken over tap/skade på lik linje med lokaliteter som er tapt. Der det er tendenser til at enkelte årsakskategorier utmerker seg blant visse former for tap/skade vil dette omtales og drøftes i teksten.

Vi har også i de fleste tilfeller slått sammen kategoriene intakt og uendret da begge refererer til lokaliteter som er uskadet siden forrige registrering. Siden siktemålet med de fleste analysene er å avdekke sammenhenger knyttet til tap/skade, er også kategorien forbedret i de fleste tilfeller slått sammen med intakt og uendret.

5.2 Årsaker til tap/skade

Om vi ser på årsakene til tap/skade, fordeler de seg som i Tabell 5-2. Her fremgår at skogbruk er største årsak til tap/skade, med en fjerdedel (25 %) av tilfellene. Nest største årsak er bygg- og anleggsvirksomhet (16 %), fulgt av naturprosesser (14 %) og jordbruk (12 %). En tredjedel (33 %) av tilfellene fordeler seg på hele ni øvrige årsakskategorier.

Tabell 5-2 Årsak til tap/skade i antall og i prosent.

Årsak til tap/skade	Antall	Prosent
Bygg- og anleggsvirksomhet	17	16 %
Byggeaktiviteter	8	8 %
Dyreaktivitet	1	1 %
Fritidsaktiviteter	3	3 %
Jordbruk	13	12 %
Kriminalitet	1	1 %
Materialuttak	2	2 %
Naturprosesser	15	14 %

Sammensatt skadeårsak	10	10 %
Sikring	2	2 %
Skjøtsel	1	1 %
Skogbruk	26	25 %
Ukjent	5	5 %
Totalsum	104	100 %

For 26 (25 %) av lokalitetene i utvalget er det skogbruk som er årsak til tap/skade. Ingen av lokalitetene er tapt, men ni er skadet i forbindelse med hogst. Halvparten av tilfellene av tap/skade forårsaket av skogbruk, er tilfeller hvor lokaliteten er skjemmet. Dette skyldes at lokaliteten er skjemmet av hogstavfall, noe som i seg selv ikke representerer noen fare for kulturminnet. I fire tilfeller ble lokaliteter ikke gjenfunnet på grunn av skogbruk. Det skyldtes enten at området var gjengrodd med planteskog, eller at skogbruk hadde gjort så store skader i området at det var vanskelig å bedømme om lokaliteten var tapt eller ikke.

Blant utfordringene knyttet til skogbruk er at dagens drift med store hogstmaskiner forårsaker store forstyrrelser i overflaten, rotvelt, og etterlater seg store mengder hogstavfall. Tallene tyder sterkt på at tendensen fra femårsperioden 2009-2014, med tydelig økning i tap/skade-tilfeller knyttet til skogbruket, har fortsatt frem mot 2019.

Bygg- og anleggsvirksomhet er den nest største årsaken til tap/skade, med 17 tilfeller (16 %). De fleste tilfellene skyldes veibygging. Mange av skadene har skjedd forbindelse med den store utvidelsen av E6 gjennom Sarpsborg i 2007, men også mindre veier, veivedlikehold, parkeringsplasser og påfylte avfallsmasser er årsak til tap/skade.

Naturprosesser stod bak 15 tilfeller (14 %) av tap/skade. De fleste tilfellene skyldes at lokaliteten ikke ble gjenfunnet eller var skjemmet. Kun tre tilfeller av skade skyldes naturprosesser, mens ingen lokaliteter gikk tapt. De langt fleste tilfellene av tap/skade hadde sammenheng med gjengroing, mens et par tilfeller skyldtes rotvelt eller forvitring. Flere bergkunstlokaliteter lot seg ikke gjenfinne på grunn av mose eller lav. Selv om gjengroing over tid kan forårsake alvorlig skade gjennom for eksempel rotspreng, ble kun en lokalitet vurdert som skadet grunnet naturlig gjengroing.

Jordbruk står for totalt 13 tilfeller (12 %) av tap/skade, hvorav flertallet og de mest alvorlige til-

fellene dreier seg om pløyeskader. Særlig gravminner er utsatt for pløyeskader. I tillegg til pløying er også planering, dumping av avfall, lagringsplasser i forbindelse med jordbruk og traktorveier årsaker til tap/skade.

Sammensatt skadeårsak er en kategori der det er flere medvirkende årsaker til tap/skade. 10 lokaliteter i Sarpsborg er registrert med denne årsakskategorien. Her er avfallsdeponering, skogbruk, jordbruk og gjengroing de vanligste medvirkende årsakene.

8 lokaliteter i Sarpsborg ble registrert med tap/skade som skyldes byggeaktiviteter. Dette skjedde ofte i forbindelse med hageanlegg, avfallsdeponering, og anleggelse av mindre, frittliggende bygg i tilknytning til bolig (uthus, drivhus).

Tabell 5-3 Årsak til tap/skade ut fra tilstandskategori.

Årsak	Antall	Prosent
Ikke gjenfunnet	22	21 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	1	5 %
Jordbruk	2	9 %
Naturprosesser	8	36 %
Sammensatt skadeårsak	3	14 %
Skogbruk	4	18 %
Ukjent	4	18 %
Skadet	39	37 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	8	21 %
Byggeaktiviteter	3	8 %
Dyreaktivitet	1	3 %
Fritidsaktiviteter	2	5 %
Jordbruk	6	15 %
Kriminalitet	1	3 %
Materialuttak	1	3 %
Naturprosesser	3	8 %
Sammensatt skadeårsak	4	10 %
Skjøtsel	1	3 %
Skogbruk	9	23 %
Skjemmet	26	25 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	1	4 %
Byggeaktiviteter	1	4 %
Fritidsaktiviteter	1	4 %
Jordbruk	2	8 %
Naturprosesser	4	15 %
Sammensatt skadeårsak	3	12 %
Skogbruk	13	50 %
Ukjent	1	4 %
Tapt, dispensasjon	2	2 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	2	100 %

Tapt, ulovlig fjernet	8	8 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	3	38 %
Byggeaktiviteter	3	38 %
Jordbruk	1	13 %
Materialuttak	1	13 %
Tildekket	7	7 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	2	29 %
Byggeaktiviteter	1	14 %
Jordbruk	2	29 %
Sikring	2	29 %
Totalsum	104	100 %

Når vi ser på årsaker til tap/skade innen de ulike tilstandskategoriene, blir bildet mer nyansert. Her blir det klart at visse årsakskategorier er vesentlig overrepresentert innen de mest alvorlige formene for tilstandsending (tapt, skadet), mens andre i hovedsak står for mindre alvorlige former for endret tilstand (skjemmet, tildekket og ikke gjenfunnet).

I Tabell 5-3 fremgår det at tap av kulturminner skjer hyppigst i forbindelse med bygg- og anleggsvirksomhet og byggeaktiviteter. Skader er også tydelig dominert av bygg- og anleggsvirksomhet, sammen med skogbruk og jordbruk.

Når det gjelder mindre alvorlige former for endret tilstand (skjemmet, tildekket og ikke gjenfunnet), er det skogbruk og naturprosesser som peker seg ut. For lokaliteter som er endret av disse årsakene er skaden oftere mindre alvorlig.

Selv om skogbruk og naturprosesser markerer seg som årsakskategorier med høye antall tilfeller av tap/skade, er det verdt å merke seg at de mest alvorlige tilstandsendingene har en sterkere årsaks-sammenheng med kategoriene bygg- og anleggsvirksomhet eller byggeaktiviteter.

Når det gjelder det kontrollerte tapet, det vil si tap som skjer etter dispensasjon fra fredning, er dette utelukkende knyttet til bygg- og anleggsvirksomhet. Funnet er konsistent med funn i andre kommuner, der det kontrollerte tapet i all vesentlighet er knyttet til prosesser som styres av plan- og bygningsloven. Samtidig er det mange tilfeller av tap og skade knyttet til denne kategorien som det ikke er dispensert for.

5.3 Alder på registreringene

Ved at man i denne runden med kontrollregistreringer har skiftet fokus fra enkeltminner til lokalite-

ter, har vi et annet utvalg enn de tidligere kontrollregistreringene. Det betyr at vi ikke har en ensartet gruppe objekter når det gjelder tidspunkt for forrige registrering. Vi har derfor sett på forskjeller i grad av tap/skade etter når lokalitetene sist ble registrert.

Figur 5-1 Gravminne, Bisseberg. Skadet av pløying. ID 11021.

Tabell 5-4 Lokalteter etter siste registreringsår og fordeling av tap/skade.

Registrering	Antall	Prosent	Antall tap/skade	Prosent tap/skade
1960-1969	14	3 %	1	1 %
1970-1989	7	2 %	1	1 %
1990-1999	33	8 %	11	11 %
2000-2009	125	29 %	32	31 %
2010-2017	245	58 %	59	57 %
Totalsum	424	100 %	104	100 %

For å sammenligne tallene har vi delt registreringene inn i tiårsbolker. 1970- og 80-tallet er slått sammen grunnet lavt antall.

Lokalitetene som ble tilstandsregistrert på 2000- og 2010-tallet er omtrent gjennomsnittlig representert når det gjelder forekomst av tap/skade. Dette er noe overraskende, ettersom man skulle forventet at tap/skadeandelen ble høyere jo eldre sist registrering er, med begrunnelsen at jo lengre det er siden sist registrering, jo mer tid har det vært for tap/skade å oppstå. Samtidig er antallet kulturminner som er registrert sist etter år 2000, svært domi-

nerende i utvalget. Derfor skal det mer tydelige forskjeller til før de andre kategoriene utmerker seg, i enten positiv eller negativ forstand.

Vi ser at det er en viss overrepresentasjon av tap/skade for lokalitetene som ble registrert på 1990-tallet, og en tilsvarende underrepresentasjon for de lokalitetene som ikke har blitt tilstandsregistrert siden 60-tallet. Samtidig er det en høy andel av disse lokalitetene som vi har registrert med tilstand ukjent (6 av 14). Alle disse er lokaliteter som ikke har blitt gjenfunnet på svært lang tid, og som ikke har blitt tilstandsregistrert siden ØK-registreringene på 1960-tallet. Ettersom vi har valgt å ikke anse ukjent som en type skade, synes de ikke i statistikken i Tabell 5-4. Likevel knytter det seg stor usikkerhet til disse lokalitetene, og det er derfor ikke grunnlag for å si at lokaliteter som sist ble tilstandsregistrert på 1960-tallet er mindre utsatt for tap/skade enn de som har blitt tilstandsregistrert senere.

Svært få av lokalitetene i Sarpsborg ble tilstandsregistrert siste gang før år 2000. Dette skyldes i stor grad det tidligere overvåkingsprogrammet, og diverse tilstandsregistreringer utført av Østfold fylkeskommune. I Sarpsborg er også en stor andel av kulturminnene førstegangsregistrert etter år 2000.

Informasjon om siste registreringsdato er hentet fra Askeladden. Dataene fra Askeladden utgjør en mulig feilkilde, på grunn av at informasjon i databasen ikke alltid er oppdatert. For mange av lokalitetene som var med i overvåkingsprogrammet er dato for siste tilstandsregistrering ikke lagt inn i Askeladden siden 2009, selv om en stor andel også har blitt tilstandsregistrert i 2014. Andelen kulturminner som ble tilstandsregistrert siste gang i tiårsbolken 2010-2019 burde med andre ord vært enda høyere.

Flere av lokalitetene som vi har registrert som tapt eller skadet har blitt førstegangsregistrert i forbindelse med tiltakene som senere har ført til at de har blitt skadet. For eksempel har flere lokaliteter blitt funnet ved arkeologiske registreringer i forkant av veiutbygging. At lokaliteter som er kontrollregistrert etter år 2000 er relativt utsatt for tap og skade, bør trolig også forstås i lys av dette.

I de tilfellene hvor kulturminner er registrert med tap/skade under forrige tilstandsregistrering i 2014, har vi regnet 2014 som siste tilstandsregistrering – også i de tilfellene hvor ifølge Askeladden siste registrering skjedde i 2009. Dette skyldes at informasjonen i Askeladden ikke er blitt oppdatert for alle lokaliteter. Ettersom vi ikke har hatt tilgang til en komplett oversikt over tidligere registreringer, har vi i denne omgangen ikke kunnet analysere andelen tap/skade i den delen av utvalget som var inkludert i tidligere runder med kontrollregistreringer.

5.4 Synlighet

Som ledd i registreringene har vi kategorisert lokalitetene som synlige eller ikke-synlige. Silingen har blitt gjort i felt, hvor vi har valgt å tolke kulturminner som synlig dersom de er mulig å skille i terrenget uten veldig spesialisert kunnskap. Målsetningen har vært å vurdere om grad av synlighet påvirker faren for tap/skade.

Tabell 5-5 Prosent lokaliteter etter synlighet.

Synlighet	Prosent utvalg	Prosent tap/skade
Ikke synlig	47 %	59 %
Synlig	53 %	41 %
Totalsum	100 %	100 %

Tabell 5-5 viser en tydelig tendens til at ikke-synlige kulturminner er mer utsatt for tap/skade enn synlige kulturminner i Sarpsborg. Samtidig må dette delvis forklares med at selve skaden/tapet kan føre til at et kulturminne ikke er synlig.

I og med at alle tapte, ikke gjenfunne og tildekkede lokaliteter vil fremkomme som ikke-synlige under registrering, har vi testet synlighet relatert til skadde og skjemmete lokaliteter. Som tabell 5-6 viser er tendensen her mindre tydelig, men synlige kulturminner er fortsatt noe mer utsatt for skade enn ikke-synlige kulturminner.

Tabell 5-6 Skade/skjemming etter synlighet.

Skade/skjemming etter synlighet	Antall	Prosent
Synlig	223	60 %
Skadet	26	12 %
Skjemmet	15	7 %
Uendret/intakt/forbedret	182	82 %
Ikke-synlig	150	40 %
Skadet	13	9 %
Skjemmet	11	7 %
Uendret/intakt	126	84 %
Totalsum	373	100 %

Tabell 5- over viser noe overraskende en svak tendens til at det er mer skade på synlige enn ikke-synlige kulturminner i Sarpsborg. I utgangpunktet skulle en kanskje trodd at faren for utilsiktede skader ble redusert, dersom et kulturminne lot seg identifisere av lekpersoner. Det ser imidlertid ikke ut til at synlighet reduserer faren for skade i Sarpsborg kommune.

En årsak til at synlige kulturminner er noe mer utsatt for skade og skjemming, kan være at synlige kulturminner oftere befinner seg i utsatte områder. Typiske synlige kulturminner som gravminner/gravfelt og bergkunst ligger blant annet ofte tett på bolig- og jordbruksområder. I disse områdene er de særlig utsatt for eksempelvis bygging og fritidsaktiviteter, og jordbruk i form av pløyeskader og høyt beitetrykk. Mange gravminner er også beliggende i produktiv skog, hvor de har vært utsatt for skader i forbindelse med hogst. Motsatt er bosetning-aktivitetsområder fra steinalder, som er ikke-synlige kulturminner, ofte beliggende ved kysten mange meter over dagens strandlinje (på grunn av landhevingen). De fleste slike boplasser ligger i dag i områder med lite bosetning, og som er mer marginale i forhold til jordbruk.

I Sarpsborg er fem lokaliteter registrert med forbedret tilstand. Alle disse lokalitetene er også registrert som synlige. Det kan tyde på at synlige kulturminner blir verdsatt, men kan også bety at kulturminner er mer synlige i etterkant av skjøtsel.

5.5 Fordeling av arter kulturminner

Blant de registrerte lokalitetene er det en stor overvekt av bergkunstlokaliteter, etterfulgt av bosetning-aktivitetsområder, gravminner og gravfelt. De

Øvrige tolv artene utgjør sammenlagt bare 10 % av utvalget.

Tabell 5-7 Prosentvis fordeling av kulturminnearter. Se også Tabell 3-1.

Arter	Antall	Prosent
Bergkunst	144	34 %
Bosetning-aktivitetsområde	113	27 %
Dyrkingsspor	6	1 %
Forsvarsanlegg	7	2 %
Gjerde/innhengning	1	0 %
Gravfelt	56	13 %
Gravminne	68	16 %
Haug-/groplokaltet	1	0 %
Kirkested	3	1 %
Kokegroplokaltet	3	1 %
Kullfremstillingslokaltet	2	0,5 %
Merkestein	1	0 %
Runer/innskifter	2	0,5 %
Rydningrøyslokaltet	1	0 %
Utmarkskulturminner	2	0,5 %
Veganlegg	14	3 %
Totalsum	424	100 %

Om man ser fordeling kulturminne-art relatert til tap/skade på lokalitetene (Tabell 5-) viser mønsteret en tydelig overrepresentasjon av tap/skade på gravfelt, gravminner og veganlegg, og tilsvarende underrepresentasjon for bosetning-aktivitetsområder og bergkunst. En årsak til tendensen for gravfelt kan være at gravfelt har blitt registrert som skadet også i tilfeller der bare én av mange enkeltminner på lokaliteten er skadet. Dette kan virke sannsynlig i og med at enkeltvise gravminner ikke er like kraftig overrepresentert på statistikken over tap/skade.

Da det kun er få eller ingen lokaliteter med tap/skade for de øvrige kulturminne-artene utenom de ovennevnte, er det ikke tilstrekkelig grunnlag for ytterligere analyse.

Tabell 5-8 Tap/skade fordelt på kulturminne-art.

Arter	Antall totalt	Antall tap/skade	Tap/skade andel
Bergkunst	144	26	27 %

Bosetning-aktivitetsområde	113	24	24 %
Gravminne	68	22	22 %
Gravfelt	56	21	21 %
Veganlegg	14	5	5 %
Totalsum	395	98	

Forskjellene i tap/skade-andel mellom arter finner vi trolig først og fremst knyttet til arealbruk i områdene der disse artene befinner seg. I Sarpsborg er en relativt høy andel av gravminner og gravfelt lokalisert i nærheten av boligområder og tettbebyggelse, hvor de ligger mer utsatt til. Veganlegg er hyppig beliggende i produktiv skog. Fire av fem tilfeller av tap/skade på veganlegg har skjedd som følge av skogbruk i produktiv skog.

Både gravminner/gravfelt og bosetning-aktivitetsområder befinner seg ofte i skogsområder, men her virker det som gravminner/gravfelt er langt mer utsatt for tap/skade enn bosetningslokalteter. Hva dette skyldes er uklart, men det kan ha sammenheng med ulike levemåter og bosetningsmønstre i forskjellige tidsperioder. En stor andel av Sarpsborgs bosetnings-aktivitetsområder stammer fra steinalder, mens de fleste av gravminnene stammer fra bronsealder og jernalder, og ligger i nærheten av datidens bosetningsområde. Det kan være at steinalderens bosetninger oftere befinner seg langs kysten og i topografisk varierte områder som egner seg dårligere for blant annet jordbruk og skogbruk, mens gravminnene er mer utsatt fordi de ligger i åpnere landskapsrom og sletteområder med større moreneavsetninger.

Bergkunst befinner seg oftest på lave åser og fjellknauser, mellom sletteområdene. Derfor ligger de gjerne i randsonen til jordbruksområder, eller på gårdstun/i hager, hvor topografien gjør det vanskelig å bruke området til for eksempel jordbruk eller som byggeland.

Tabell 5-9 Fordeling av arter etter arealkategori.

Arealkategori	Totalt	Totalt
Bergkunst	144	36 %

Skog/utmark	4	3 %
Spredtbygd/dyrket mark	134	93 %
Tettbygd/utbyggingsområde	6	4 %
Bosetnings-aktivitetsområde	113	29 %
Skog/utmark	49	43 %
Spredtbygd/dyrket mark	53	47 %
Tettbygd/utbyggingsområde	11	10 %
Gravminne	68	17 %
Skog/utmark	24	35 %
Spredtbygd/dyrket mark	31	46 %
Tettbygd/utbyggingsområde	13	19 %
Gravfelt	56	14 %
Skog/utmark	19	34 %
Spredtbygd/dyrket mark	28	50 %
Tettbygd/utbyggingsområde	9	16 %
Veganlegg	14	4 %
Skog/utmark	7	50 %
Spredtbygd/dyrket mark	6	43 %
Tettbygd/utbyggingsområde	1	7 %
Totalsum	395	100 %

Figur 5-2 Bosetning-aktivitetsområde ved Skadalsmyra.
Tilstand: intakt. ID: 42381.

Tabell 5-10 De tre vanligste arealbrukskategoriene for hver kulturminne-art.

Arealkategori	Antall	Andel
Bergkunst	144	36 %
Randvegetasjon	48	33 %
Tun, hage	35	24 %
Dyrket mark/åker (innmark)	18	13 %
Bosetnings-aktivitetsområde	113	29 %
Skog	39	35 %
Dyrket mark, åker (innmark)	34	30 %
Skog, produktiv hogstfelt	19	17 %
Gravminne	68	17 %
Skog	22	32 %
Randvegetasjon	8	12 %
Boligområde	7	10 %
Skog, produktiv hogstfelt	7	10 %
Gravfelt	56	14 %
Skog	17	30 %
Skog, produktiv hogstfelt	9	16 %
Randvegetasjon	8	14 %
Veganlegg	14	4 %
Skog, produktiv hogstfelt	6	43 %
Skog	3	21 %
Randvegetasjon	3	21 %
Totalsum	395	100 %

5.6 Forholdet mellom arealkategorier og tap/skade

5.6.1 Arealkategori

Av de 424 lokalitetene som er kontrollregistrerte er ca. to tredjedeler innenfor spredtbygd/dyrket mark, og 27% innenfor skog/utmark. Bare 10 % av lokaliteter ligger i arealkategorien tettbygd/utbyggingsområder.

Tabell 5-5 Lokaliteter fordelt på arealkategori.

Arealkategori	Antall	Prosent
Skog/utmark	116	27 %
Spredtbygd/dyrket mark	266	63 %
Tettbygd/utbyggingsområder	42	10 %
Totalsum	424	100 %

Hvis vi ser på fordelingen av tap/skade etter arealkategori samsvarer andel samlet arealkategori godt med tap/skade innen arealkategoriene. Spredtbygde områder er noe mindre utsatt for tap/skade samlet sett.

Tabell 5-6 Tap/skade fordelt på arealkategori.

Arealkategori	Antall	Prosent
Skog/utmark	30	29 %
Spredtbygd/dyrket mark	61	59 %
Tettbygd/utbyggingsområder	13	13 %
Totalsum	104	100 %

Bildet blir tydeligere når vi ser på tilstand fordelt på arealkategori. Her ser vi at kulturminner i arealkategorien tettbygd/utbyggingsområder er mer utsatt for de mer alvorlige formene for tilstandsendring, altså skadet og tapt. Hele 19 % av lokaliteter i denne arealkategorien er blitt skadet, eller har gått tapt. Derimot er skjemming en vanligere form for skade for kulturminner beliggende i skog og utmark.

Vi ser dermed en tendens til at både andelen tap/skade samt alvorlighetsgrad er større for lokaliteter i tettbygde områder enn i de øvrige arealkategoriene.

Tabell 5-7 Tilstand fordelt på arealkategori.

Tilstand etter arealkategori	Antall	Prosent
Skog/utmark	116	27 %
Ikke gjenfunnet	5	4 %
Intakt	75	65 %
Skadet	10	9 %
Skjemmet	13	11 %
Tapt, ulovlig fjernet	2	2 %
Uendret	10	9 %
Ukjent	1	1 %
Spredtbygd/dyrket mark	266	63 %
Forbedret	5	2 %
Ikke gjenfunnet	15	6 %
Intakt	157	59 %
Skadet	23	9 %
Skjemmet	10	4 %
Tapt, dispensasjon	2	1 %
Tapt, ulovlig fjernet	4	2 %
Tildekket	7	3 %
Uendret	32	12 %
Ukjent	11	4 %
Tettbygd/utbyggingsområder	42	10 %
Ikke gjenfunnet	2	5 %
Intakt	24	57 %
Skadet	6	14 %
Skjemmet	3	7 %
Tapt, ulovlig fjernet	2	5 %
Uendret	5	12 %
Totalsum	424	100 %

Figur 5-3 Gravminne beliggende i en privat hage ved Kulåssparken. Skadet av hagegjerde og slitasje. ID 80431.

5.6.2 Arealbruk

Det er en sterk sammenheng mellom arealkategori og arealbruk. Arealbruk er en noe mer finmasket inndeling som viser den faktiske bruken av arealene og deres beskaffenhet.

Kulturminnelokalitetene i Sarpsborg fordeler seg ut- over landskap med ulik arealbruk. Skog (arealkategoriene skog og skog, produktiv hogstfelt) dominerer arealbruken med en tredjedel av de registrerte lokalitetene. Omtrent en tredjedel av lokalitetene ligger også innenfor dyrket mark og randvegetasjon. De øvrige kulturminnene fordeler seg på tun/hage, boligområde, beitemark og en rekke mindre arealbrukskategorier.

Tabell 5-8 Kulturminnelokaliteter fordelt på områder etter arealbruk.

Arealbruk	Antall	Prosent
Beitemark	23	5 %
Boligområde	16	4 %
Brakkland (tidligere dyrket)	7	2 %
Dyrket mark, åker	67	16 %
Gjengroingsområde	8	2 %
Grøntområde	14	3 %
Hytteområde	6	1 %
Kirkegård	7	2 %
Næring, industri, massetak	3	1 %
Randvegetasjon	69	16 %
Skog	100	24 %
Skog, produktiv hogstfelt	42	10 %
Tun, hage	46	11 %
Vei, jernbane	16	4 %
Totalsum	424	100 %

Tap/skade skjer med en tydelig overrepresentasjon i områder med produktiv skog. Ikke overraskende er kulturminner mer utsatt i områder hvor det drives hogst/treplanting. Tilsvarende er det litt mindre tap/skade i øvrige skogområder, enn det en normalfordeling skulle tilsi.

Under registrering i felt har det tidvis vært vanskelig å bestemme om et skogområde er produktivt eller ikke. Det har vært lettere å si at et skogsområde er produktivt dersom det nylig har vært utført hogst eller om det er tydelig beplantet, for eksempel med gran i rette rekker. Det er dermed sannsynlig at områder med produktiv skog hvor det ikke har skjedd noe på mange år, har blitt registrert som vanlig

skog. Dette kan muligens forklare noe av den store forskjellen i tap/skade blant kulturminner i områder registrert som produktiv skog. Samlet sett har likevel kulturminner i skogområder et høyere andel av tap/skade enn en normalfordeling skulle tilsi.

Tap/skade skjer med en tydelig overrepresentasjon i områder i kategorien næring, industri, masseuttak. Bare tre kulturminner ligger innenfor denne kategorien, men alle tre er registrert med tap/skade. Heller ikke overraskende er områder klassifisert som vei, jernbane overrepresentert i tap/skade-statistikken.

Motsatt er det en underrepresentasjon i tap/skade i områder med arealbruk randvegetasjon og dyrket mark. Tendensen er ikke markant, men er likevel interessant ettersom det statistiske analysegrunnlaget for disse kategoriene er nokså robust. Resultatet for disse arealbruks-kategoriene er annerledes i Sarpsborg enn i mange av de tidligere registrerte kommunene.

For øvrige lokaliteter fordelt på arealbruk er tallene så små at de i seg selv gir lite grunnlag for videre analyse.

Tabell 5-9 Tap/skade fordelt på arealbruk.

Arealbruk	Antall	Prosent
Beitemark	5	5 %
Boligområde	5	5 %
Brakkland	2	2 %
Dyrket mark, åker	11	11 %
Gjengroingsområde	3	3 %
Grøntområde	2	2 %
Hytteområde	1	1 %
Kirkegård	-	-
Næring, industri, massetak	3	3 %
Randvegetasjon	11	11 %
Skog	20	19 %
Skog, produktiv hogstfelt	24	23 %
Tun/hage	10	10 %
Vei, jernbane	7	7 %
Totalsum	104	100 %

Årsakene til tap/skade henger tett sammen med arealbruken. I skog er naturprosesser (gjengroing, rotvelt, etc.) en vanlig årsak. Derimot er skogbruk den dominerende årsaken til tap/skade innenfor arealbruk-kategorien skog, produktiv hogstfelt. I boligområder er byggeaktiviteter den vanligste årsaken til tap/skade.

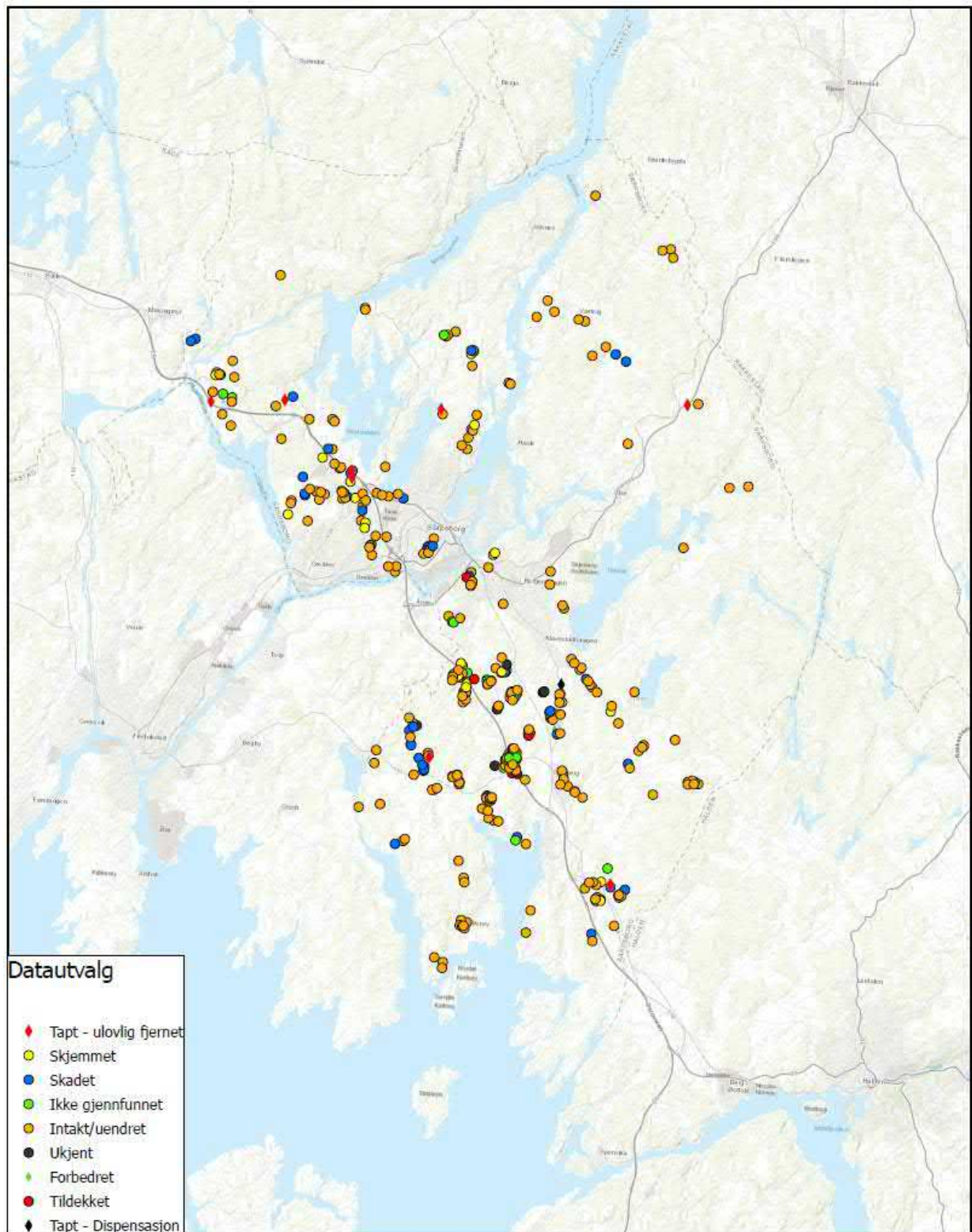
Figur 5-4 På Parkåsen ligger en steinsirkel med inngang mot nord. Tilstand intakt. ID 29248.

5.7 Geografisk fordeling av tap/skade

Sarpsborg er en bykommune som er relativt spredt-bygd, og med store skogområder i nord og sørøst. Det markerte Østfoldraet går nordvest-sørøst gjennom kommunen. På og ved disse rike moreneavsetningene finner en store åpne jordbrukslandskap, og konsentrasjoner av kulturminner fra tidligere tiders bruk av området.

Når vi legger inn tilfeller av tap/skade på kartet i Figur 5-3, ser vi fordelingen av tap/skade i de ulike områdene i Sarpsborg.

Vi ser at tilfellene av tap/skade ligger geografisk svært spredt utover i kommunen, med forventet tetthet i de områdene hvor det også er høy tetthet av kulturminner totalt. Skade forekommer noe hyppigere innenfor by- og tettsteder, og i intensivt drevne jordbrukslandskap. Mesteparten av tap forekommer derimot langs hovedveiene. Fordelingen av skjemmete lokaliteter er spredt, men antyder en tendens til at det ligger flere i tettbygde strøk eller like ved.

Figur 5-3 Kart som viser fordeling av tap/skade for Sarpborg.

5.8 Forholdet mellom planstatus og automatisk fredete kulturminner

Omtrent 2/3 av lokalitetene i Sarpsborg befinner seg i områder uten reguleringsplan. I disse områdene er det kommuneplanen som styrer arealbruken. For den resterende tredelen er arealbruken regulert gjennom reguleringsplaner jf. Tabell 5-10. Andelen regulerte kulturminner er høy i Sarpsborg sammenlignet med andre kommuner, noe som bør ses i sammenheng med at Sarpsborg er en bykommune med relativt høy befolkningstetthet, med godt utbygd veisystem og infrastruktur.

Tabell 5-10 Lokaliteter etter planstatus.

Planstatus	Antall	Prosent
Regulert	125	29 %
Ikke regulert	299	71 %
Totalsum	424	100 %

Om vi ser på lokaliteter med tap/skade ser vi en svak overrepresentasjon blant kulturminnene i uregulerte områder. Det er altså en viss overrepresentasjon av tap/skade i regulerte områder, og en tilsvarende underrepresentasjon i områder uten reguleringsplan.

Dette har trolig sammenheng med at reguleringsplaner gjerne utarbeides i områder med høy aktivitet og utbyggingspress, hvor kulturminner er utsatt. Reguleringsplaner utarbeides ofte i forbindelse med tiltak som er egnet til å skade kulturminner, som for eksempel vei- eller boligutbygging, eller etablering av næringsvirksomhet.

Tabell 5-11 Tap/skade etter planstatus.

Tap/skade etter planstatus	Antall	Prosent
Regulert	37	36 %
Uregulert	67	64 %
Totalsum	104	100 %

Tre kontrollerte og to ukontrollerte tap er registrert i regulerte områder i Sarpsborg. I uregulerte områder er det registrert fem tilfeller av ukontrollert tap.

Det gir en tydelig overrepresentasjon av tap i regulerte områder, og tilsvarende underrepresentasjon i områder uten reguleringsplan. Flertallet av tapene i regulerte områder er ikke blitt dispensert, noe som vil bli diskutert i avsnitt 5.9 nedenfor.

5.8.1 Kommuneplan

Gjeldende kommuneplan for Sarpsborg ble vedtatt i juni 2015, med endring oktober samme år. Endringen skyldtes at to innsigelser mot planen ble avgjort av Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD), i kommunens disfavør. Innsigelsene rettet seg mot ett boligområde og et område for næring i kommuneplanens arealdel som ikke ble godkjent. Fordi Sarpsborg er en kommune med ambisjoner om høyere befolkningsvekst, er åpning av nye områder for boligutbygging og næring en viktig endring i kommunens planmessige arealdisponering over tid.

Planen er nå under rulling. Kontrollregistreringene foregikk altså helt på slutten av planens virkeperiode. Det vil derfor være en god anledning til å se på effektene av planen.

Tabell 5-12 Lokaliteter og tap/skade etter arealformål i kommuneplanens arealdel.

Tap/skade etter arealformål i KPA	Prosent total	Prosent tap/skade
Bebyggelse og anlegg	6 %	5 %
Boligbebyggelse	5 %	7 %
Friområde	1 %	2 %
Grav- og urnelund	1 %	-
Grønnstruktur	0 %	1 %
Kjøpesenter	0 %	-
LNFR	81 %	78 %
Råstoffutvinning	0 %	-
Næringsbebyggelse	2 %	4 %
Tjenesteyting	1 %	1 %
Park	0 %	-
Veg	3 %	3 %
Totalsum	100 %	100 %

Hoveddelen av tap/skade skjer i LNFR-områdene, men omfanget er likevel noe lavere enn det totale antallet lokaliteter innen arealkategorien skulle tilsi. Arealkategorien som skiller seg mest negativt ut er

næringsbebyggelse, med omtrent dobbelt så mange tap som en normalfordeling skulle tilsi. Tallene for de fleste arealkategorier er små og kan ikke brukes til å trekke klare konklusjoner, men fordeler seg noenlunde som forventet ut fra en normalfordeling.

At hoveddelen av tap/skade skjer i LNFR-områdene er ikke uventet, ettersom LNFR-områdene er den klart største arealkategorien på kommuneplankartet. Arealformålet åpner for tiltak som er forenelige med formålene landbruk, natur og friluftsliv. Av tiltak som kan skade kulturminner i Sarpsborg gjelder dette først og fremst skogsdrift og jordbruk, med tilhørende etablering av veier, kjøring med tunge maskiner og avfall fra driften. Både skogområder og landbruksområder vil i all hovedsak ligge i kommunens LNFR-områder. Naturprosesser som rotvelt og gjengroing er også tap/skade-årsaker som opptrer ofte i LNFR-områdene.

Bygg- og anleggsvirksomhet er en betydelig årsak til tap-/skade også på lokaliteter i LNFR-områder. Dette tyder på utvikling i strid med kommuneplanen, enten via dispensasjon fra kommuneplanen, eller direkte ved byggesak.

Litt uventet er det at bygg- og anleggsvirksomhet ikke er den største årsaken til tap/skade i områder med arealformål bebyggelse og anlegg. I et område som er avsatt til bebyggelse og anlegg skulle en ha forventet høyere andel av tap knyttet til denne årsakskategorien. At dette ikke er tilfelle kan skyldes at kommunedelplanen flere steder ikke er blitt realisert. To tap/skade-tilfeller innenfor dette arealformålet gjelder bergkunstlokaliteter som ikke ble gjenfunnet ved registrering, og hvor mest sannsynlige årsak er gjengroing.

Figur 5-4 Kullfremstillingsanlegg i et planert område med massetak. Vedtatt arealformål er framtidig tjenesteyting, trolig fordi det er et aktuelt område for ekspansjon av Sykehuset Østfold. Status tapt. ID 42351.

Tabell 5-13 Årsaker til tap/skade etter arealformål i KPA kommuneplanens arealdel.

Årsaker til tap/skade etter arealformål i KPA	Antall	Prosent
Bebyggelse og anlegg	5	5 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	1	20 %
Byggeaktiviteter	1	20 %
Naturprosesser	2	40 %
Skjøtsel	1	20 %
Boligbebyggelse	7	7 %
Byggeaktiviteter	3	43 %
Fritidsaktiviteter	1	14 %
Skogbruk	3	43 %
Friluftområde	2	2 %
Kriminalitet	1	50 %
Naturprosesser	1	50 %
Grønnstruktur	1	1 %
Dyreaktivitet	1	100 %
LNFR	81	78 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	11	14 %
Byggeaktivitet	4	5 %
Fritidsaktivitet	2	2 %
Jordbruk	13	16 %
Materialuttak	1	1 %
Naturprosesser	12	15 %
Sammensatt skadeårsak	9	11 %
Sikring	2	2 %
Skogbruk	23	28 %
Ukjent	4	5 %
Næringsbebyggelse	4	4 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	2	50 %
Sammensatt skadeårsak	1	25 %
Ukjent	1	25 %
Tjenesteyting	1	1 %
Materialuttak	1	100 %
Veg	3	3 %
Bygg- og anleggsvirksomhet	3	100 %
Totalsum	104	100 %

5.8.2 Reguleringsplaner

For 125 av lokalitetene er arealbruken styrt gjennom reguleringsplan. Av disse ligger en fjerdedel innenfor jord- og skogbruksformål, og 13 % innenfor boligformål. Hele 14 % er avsatt «særlige landskaps-hensyn».

Til sammen ligger 61 % av lokalitetene innunder formål som ikke retter seg mot utbygging, det være seg arealer satt av til jord- og skogbruk, grøntområder, landskapshensyn, bevaringsområder og lignende. Av disse er 6 % lokaliteter som befinner seg innenfor reguleringsformål som spesifiserer bevaring av hensyn til kulturminne fremfor noe annet formål.

Under halvparten av lokalitetene ligger i arealformål som i prinsippet åpner for utbygging av forretning, vei og bebyggelse.

For noen lokaliteter kan det være slik at de strekker seg over flere reguleringsformål. I slike tilfeller er bare ett av registreringsformålene lagt inn. Vi har da brukt det formålet som dekker mest av lokaliteten, eller som er det styrende formålet. Eksempelvis vil en lokalitet som ligger halvparten i boligområde og halvparten i grønnstruktur, være registrert som bolig, fordi det er boligformålet som er førende.

Tabell 5-20 Fordeling av lokaliteter og tap/skade etter reguleringsformål.

Tap/skade etter reguleringsformål	Prosent total	Prosent tap/skade
Annet	6 %	5 %
Bevaringsområde	5 %	8 %
Boliger	13 %	14 %
Grøntareal/friområde/park	6 %	5 %
Fritidsbebyggelse	2 %	-
Gang-/sykkelvei	2 %	3 %
Grav- og urnelund	4 %	-
H730	2 %	-
Jord- og skogbruk	29 %	24 %
Veiformål	13 %	16 %
Kontor/tjenesteyting	2 %	5 %
Naturvernområde	1 %	-
Offentlig bygg	2 %	3 %
Særlige landskapshensyn	14 %	16 %
Totalsum	100 %	100 %

Til sammen 37 av de regulerte lokalitetene er utsatt for en eller annen form for tap/skade.

Når vi ser på fordeling av tap/skade etter reguleringsformål, fordeler det seg relativt jevnt. Vi hadde forventet en overrepresentasjon av tap/skade innen de arealformål som retter seg mot utbygging, så som vei og boligformål, men tendensen er svak og til dels motstridende. Tabell 5-20 viser også at det er en svak overrepresentasjon av tap/skade i områder satt av til bevaring, og særlige landskapshensyn.

Dette skyldes trolig i stor grad at antallet tap/skade-tilfeller innenfor reguleringsformålene er lite, slik at tilfeldigheter gir store utslag. For eksempel forekommer reguleringsformålet «Særlige landskapshensyn» kun i én reguleringsplan, hvorav 6 av 18 registrerte lokaliteter er skadet eller skjemmet av skogbruk i samme område. Noe lignende gjelder for reguleringsformål «Bevaringsområde», hvor alle lokaliteter forekommer innenfor samme reguleringsplan på Skjeberg prestegård.

Bare 10 av 37 tilfeller av tap/skade som er registrert i regulerte områder er det gitt dispensasjon for etter kulturminneloven.

Tabell 5-14 Kategori A-lokaliteter tapt/skadet etter dispensasjon fordelt på reguleringsformål.

Tap/skade på kategori A-lokaliteter etter reguleringsformål	Antall	Prosent
Annet spesialområde	1	10 %
Gang- og sykkelvei	1	10 %
Jord- og skogbruk	3	30 %
Kjørevei	2	20 %
Kontor/tjenesteyting	1	10 %
Offentlig bygg	1	10 %
Småhusbebyggelse	1	10 %
Totalsum	10	100 %

5.8.3 Hensynssoner

Arkeologiske kulturminnelokaliteter innen hensynssone bevaring/båndlegging kulturmiljø/-minne (H530/H730) er registrert som vernekategori B: automatisk fredete arkeologiske kulturminner som er gitt et bevisst vern gjennom regulering til spesialområde bevaring, hensynssone D bevaring kulturmiljø/-minne, områdefredninger etter kml § 19 eller gjennom skilting og skjøtsel og lignende.

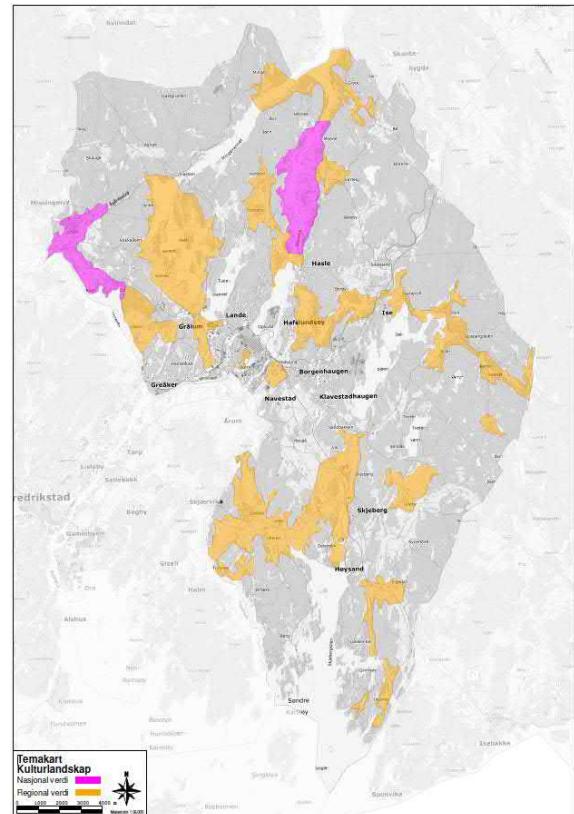
Bruk av hensynssoner er et nytt element som er kommet inn med plan- og bygningsloven fra 2008. For kontrollregistreringene er det i utgangspunktet bare hensynssoner knyttet til vern av kulturminner som er relevant for vurdering av effekter av vern. For de registrerte lokalitetene er det sikringssoner, soner for bevaring og soner for båndlegging som er relevant.

I Sarpsborg er få kulturminner merket av i kommuneplanens arealdel, men kommunen har samtidig gjort et grep hvor de har utarbeidet et Temakart kulturlandskap som vedlegg til kommuneplanen. I disse områdene tillates ikke «tiltak som etter kommunens vurdering vil komme i vesentlig konflikt med verdifullt kulturlandskap eller kulturmiljø». Vi har valgt å inkludere dette som en egen kategori i analysegrunnlaget. Det er usikkert hvordan disse områdene er valgt ut, og de samsvarer ikke med Riksantikvarens KULA-registreringer. Det er uansett verdt å trekke frem at de fleste lokaliteter innenfor hensynssonene overlapper med kulturlandskapene i temaplanen. I tilfellene hvor det er overlapp har vi valgt å registrere hensynssone eller båndleggings-sone som den primære formen for vern av lokalitetene.

I Sarpsborg er svært mange av lokalitetene gitt en eller annen form for bevisst planmessig vern. Kun 44 % av lokalitetene er uten vern.

Hensynssoner kan være gitt i både kommuneplan og i reguleringsplaner. I reguleringsplaner er gjerne kulturminnene markert med hensynssoner eller bestemmelsesområde spesialområde bevaring som skal sikre vern av selve kulturminnet og en buffer-sone rundt. Det er også vernet kulturminner gjennom gammelt lovverk, der hensynssonen er kalt kulturelt bevaringsområde. I Sarpsborg er nesten alle

hensynssoner/båndleggingssoner gitt i reguleringsplan.

Figur 5-7 Temakart kulturlandskap, vedlegg til KPA, viser kulturlandskap vurdert å inneha nasjonal og regional verdi.

Tabell 5-22 Lokalteter etter om de ligger innen hensynssone og i så fall hva formålet for hensynssonen er.

Hensynssone	Antall	Prosent
Hensynssone (H570)/ bevaringsområde	51	12 %
Båndleggings-sone (H730)	28	7 %
Kulturlandskap - Nasjonal verdi	10	2 %
Kulturlandskap - Regional verdi	147	35 %
Ingen hensynssone	188	44 %
Totalsum	424	100 %

Tabell 5-23 Tap/skade etter om de ligger innen hensynssone og hvilken type.

Hensynssone	Antall	Prosent
Hensynssone (H570)/bevaringsområde	13 (2)	13 %
Båndleggingszone (H730)	9	9 %
Kulturlandskap - Nasjonal verdi	2	2 %
Kulturlandskap - Regional verdi	31	30 %
Ingen hensynssone	49	47 %
Totalsum	104	100 %

Hensynssoner/båndleggingssoner synes ut fra disse tallene ikke å styrke vernet av kulturminner i Sarpsborg, ettersom lokaliteter innen disse kategoriene er overrepresentert i tap/skade-statistikken. Samtidig er et stort flertall av hensynssonene/båndleggingssonene gitt i reguleringsplan. Overrepresentasjonen kan derfor ha sammenheng med det at områder som har reguleringsplaner, gjerne er områder med høy aktivitet og utbyggingspress.

Når det gjelder lokaliteter som ligger innenfor verdifulle kulturlandskap, som ikke innehar vern i form av andre typer hensynssoner, er tendensen motsatt. Her er tendensen at kulturminner i disse områdene er underrepresentert i oversikten over tap/skade. Dette kan tyde på at strategien med vern av kulturlandskap i kommuneplanen fungerer, men det kan også skyldes at de utvalgte kulturlandskapene befinner seg i mer urørte områder med mindre aktivitet og lite press på arealene. Kun 16 av 157 lokaliteter vernet kun gjennom Temakart kulturlandskap ligger innenfor en reguleringsplan.

Samlet virker det som om planmessig vern i Sarpsborg kommune har svært begrenset effekt. Lokaliteter uten vern er svakt overrepresentert i tap/skade-statistikken, men for ulike typer av vern er bildet delt. Det er høyst trolig at ulik tap/skade-andel på lokaliteter som omfattes av henholdsvis hensynssone/båndleggingszone, og vernede kulturlandskap skyldes ulikt press på disse områdene snarere enn effekten av selve vernet. Det er derfor vanskelig å si om hensynssonene demper risikoen for tap/skade, eller om effekten av vernet er svak/uteblir.

5.9 Forhold rundt vernekategori

Lokalitetene som befinner seg i hensynssone bevaring kulturminne/-kulturmiljø, båndleggingszone eller verdifulle kulturlandskap i KPA, er i registreringene gitt status som kategori B-lokaliteter; automatisk fredete arkeologiske kulturminner som er gitt et bevisst vern. Det samme gjelder lokaliteter der tilrettelegging, skilting eller skjøtsel er med på å styrke vernet.

Om vi ser på utvalget under ett, havner over halvparten av lokalitetene i kategori B. Av de øvrige lokalitetene havner hovedmengden, 41 %, i kategori C, lokaliteter uten noe spesielt vern utover fredningen. Mens bare 8 % havner i kategori A, lokaliteter der det er gitt dispensasjon fra deler eller hele fredningen.

I Sarpsborg er det en svært høy andel av lokalitetene som havner i kategori B. Dette skyldes i stor grad Temakartet for kulturlandskap i kommuneplanen, samt at hensynssoner er utstrakt brukt i reguleringsplaner. I tillegg er ytterligere elleve lokaliteter plassert i kategori B grunnet tilrettelegging/skjøtsel.

Tabell 5-15 Lokaliteter fordelt på vernekategori.

Vernekategori	Antall	Prosent	Antall tap/skade	Prosent tap/skade
A	35	8 %	14	13 %
B	217	51 %	44	42 %
C	172	41 %	46	44 %
Totalsum	424	100 %	104	100%

5.9.1 Vernekategori og planstatus

Tabell 5-16 viser hvordan lokalitetene i de ulike vernekategoriene fordeler seg mellom områder styrt av reguleringsplan og områder styrt bare av kommuneplanen. Vi ser at det er en tydelig tendens til at grad av regulering henger sammen med vernekategori. Et flertall av kategori-A-lokalitetene er regulert, en tredjedel av kategori-B-lokalitetene, mens bare 20 % av kategori-C-lokalitetene er omfattet av reguleringsplan.

Tabell 5-16 Lokaliteter etter vernekategori fordelt på planstatus.

Vernekategori etter planstatus	Antall	Prosent
A-kategori	35	8 %
Regulert	21	60 %
Uregulert	14	40 %
B-kategori	217	51 %
Regulert	69	32 %
Uregulert	148	68 %
C-kategori	172	41 %
Regulert	35	20 %
Uregulert	137	80 %
Totalsum	424	100 %

I kommuneplanen ligger flertallet (74 %) av A-kategori lokalitetene i område for LNFR, og kun en fjerdedel i områder avsatt til andre formål. Samtidig er flertallet av A-lokaliteter regulert, som betyr at reguleringsformålet er gjeldende. Også for B-kategori-lokalitetene dominerer LNFR-formålet med hele 85 % av lokalitetene. For C-kategori-lokalitetene ligger 76 % i område avsatt til LNFR-formål. Det er registrert tap/skade på hele 81 lokaliteter i områder med arealformålet LNFR, noe som er innenfor det en normalfordeling skulle tilsi.

Figur 5-8 Bergkunstlokalitet på Bustgård, sikret og permanent tildekket i forbindelse med veiutbygging. A-kategori. ID 100241.

Vernekategori etter arealformål KPA	Antall	Prosent
A-kategori	35	8 %
Bebyggelse og anlegg	1	3 %
Friområde	2	6 %
Kjøpesenter	1	3 %
LNFR	26	74 %
Næringsbebyggelse	2	6 %
Tjenesteyting	1	3 %
Veg	2	6 %
B-kategori	217	51 %
Bebyggelse og anlegg	6	3 %
Boliger	8	4 %
Grav- og urnelund	3	1 %
Grønnstruktur/park	3	1 %
LNFR	186	86 %
Tjenesteyting	1	0 %
Veg	10	5 %
C-kategori	172	41 %
Bebyggelse og anlegg	17	10 %
Boliger	13	6 %
Friområde	3	2 %
LNFR	131	8 %
Næringsbebyggelse	7	4 %
Tjenesteyting	1	1 %
Totalsum	424	100 %

Går vi videre inn i vurdering av vernekategori opp mot arealformål i reguleringsplaner begynner tallene å bli lave. Det er likevel noen interessante tendenser i registreringene. 71 % av A-kategoriene ligger innenfor områder satt av til utbyggingsformål. En stor andel av områdene er satt av til vei, og i mindre grad til boliger og andre former for bebyggelse.

For lokalitetene i B-kategori er andelen avsatt til utbygging bare 23 %. Resten av lokalitetene ligger innenfor arealformål som en kan forvente ikke vil bli utsatt for store inngrep, som bevaringsområde, landbruk og landskapsvernområde.

Kun 20 % av C-lokalitetene ligger i regulerte områder. Disse lokalitetene sprer seg utover på en rekke ulike arealformål, hvorav boliger er klart flest, fulgt av friområder/park og veiformål. Omtrent to tredeler av regulerte C-lokaliteter faller inn under bebygde områder.

Tabell 5-17 Lokaliteter etter vernekategori fordelt på arealformål i kommuneplanens arealdel.

Tabell 5-18 Fordeling av lokaliteter etter vernekategori og arealformål i reguleringsplan.

Vernekategori etter arealformål i reg.plan	Totalt	Prosent
A-kategori	21	17 %
Annet	1	5 %
Boliger	1	5 %
Friområde	1	5 %
Gang- og sykkelvei	2	10 %
Grav- og urnelund	1	5 %
H730 Båndleggingssone	1	5 %
Jord- og skogbruk	4	19 %
Kontor/tjenesteyting	2	10 %
Offentlig bygg	2	10 %
Veiformål	6	19 %
B-kategori	69	55 %
Annet	3	4 %
Bevaringsområde	6	9 %
Boliger	3	4 %
Friområde/grøntareal	2	3 %
Grav- og urnelund	4	6 %
Jord- og skogbruk	29	42 %
Naturvernområde	1	1 %
Offentlig bygg	1	1 %
Særlige landskapshensyn	15	22 %
Veiformål	5	7 %
C-kategori	35	28 %
Annet	3	9 %
Boliger	12	34 %
Friområde/park	5	14 %
Fritidsbebyggelse	2	6 %
H730 Båndleggingssone	1	3 %
Jord- og skogbruk	3	9 %
Kontor/tjenesteyting	1	3 %
Særlige landskapshensyn	3	9 %
Veiformål	5	14 %
Totalsum	125	100 %

5.9.2 Vernekategori og tap/skade

Når vi ser på tap/skade fordelt på de tre vernekategoriene, ser vi blant annet at kategori A-lokalitetene ikke uventet har den høyeste andelen av tap/skade. Likevel er andelen lavere enn det en kanskje burde forvente, i og med at kategori A brukes om lokaliteter der det er dispensert fra vernebestemmelsene. Hele 60 % av lokalitetene som er dispensert for er

registrert uten tap eller skade. Noen av disse er registrert som uendret etter gammel skade.

Begge tapene og fire tilfeller av skade på A-lokaliteter er skjedd i forbindelse med veiutbygging. Fire lokaliteter er også skadet i forbindelse med skogplanting som det har blitt dispensert for. De øvrige tilfellene består av diverse og ofte sammensatte skader, særlig aktiviteter i tilknytning til nærliggende tettstedsbebyggelse.

Tabell 5-19 Sammenheng mellom vernekategori og tilstand.

Tilstand etter arealformål i reguleringsplan	Antall	Prosent
A-kategori	35	8 %
Skadet	8	22 %
Skjemmet	1	3 %
Tap, dispensasjon	2	6 %
Tildekket	3	9 %
Intakt/uendret	21	60 %
B-kategori	217	51 %
Ikke gjenfunnet	7	3 %
Skadet	19	9 %
Skjemmet	12	6 %
Tap, ulovlig fjernet	3	1 %
Tildekket	3	1 %
Ukjent	6	3 %
Intakt/uendret/forbedret	167	77 %
C-kategori	172	41 %
Ikke gjenfunnet	15	9 %
Skadet	12	7 %
Skjemmet	13	8 %
Tap, ulovlig fjernet	5	3 %
Tildekket	1	1 %
Ukjent	6	3 %
Intakt/uendret/forbedret	120	70 %
Totalsum	424	100 %

For kategori-B-lokalitetene er en femtedel registrert med tap/skade. 77 % av dem har enten intakt, uendret eller forbedret status. I C-kategorien er nesten hver tredje lokalitet registrert med tap/skade.

B er den eneste vernekategorien som er underrepresentert mht. tap/skade. Dette tyder på at verne tiltakene i Sarpsborg, dvs. bruk av hensynssoner etter plan- og bygningsloven, Temakartet for kulturlandskap, eller gjennom skjøtsel og tilrettelegging,

samlet har en positiv effekt på vern av arkeologiske kulturminner i Sarpsborg.

5.9.3 Vernekategori og art

For mange av variablene og funnene som er diskutert tidligere i rapporten er det interessant også å vurdere opp mot vernekategori.

Bergkunst er den vanligste kulturminne-arten i Sarpsborg, men det er gitt få dispensasjoner i forhold til antall lokaliteter. Derimot er det gitt klart flest dispensasjoner for tiltak i bosetning-aktivitetsområder, og noe mer enn en normalfordeling skulle tilsi, jf. Feil! Fant ikke referanse-kilden.. Bosetning-aktivitetsområder er også underlagt vern utover fredningen i betydelig mindre grad enn bergkunstlokaliteter.

En mulig forklaringsmodell kan være at særlig mange bosetning-aktivitetsområder befinner seg i områder som er utsatt for blant annet skogbruk. At bergkunst sjeldnere blir dispensert, kan skyldes at denne lokalitetsarten typisk befinner seg på lave åser og fjellknauser, og i randsonen til jordbruksområder. Slike områder kan ofte være vanskeligere eller mindre ønskelig å anvende til bebyggelse og veier.

Bergkunst later likevel til å ha et mye bedre vern enn andre typer kulturminner generelt sett. Arten er tydelig overrepresentert i vernekategori B.

Det er uvisst hvorvidt ulikheten i vern mellom bergkunst og bosetningsområder skyldes ulik praksis fra vernemyndighetenes side, eller om det dreier seg om tilfeldigheter. Svært mange av bergkunstlokalitetene i Sarpsborg er tett konsentrert i noen få områder, og disse er i stor grad fanget opp av kommunens Temakart for kulturlandskap (se avsnitt 5.8).

Den høye andelen bergkunstlokaliteter i vernekategori B kan også skyldes at denne arten nyter høyere status enn bl.a. bosetningsområder. Sarpsborg er blant de stedene i Norge som har høyest tetthet av helleristninger, noe som er kjent blant både fagfolk og lekpersoner i kommunen.

For mange av de øvrige kulturminne-artene blir tallene for lave til å analyseres, men de fleste fordeler

seg omtrent som en normalfordeling skulle tilsi. Blant tendensene som fortjener å framheves er at gravfelt og gravminner er noe overrepresentert i vernekategori B, og altså oftere har et bevisst vern. Veganlegg i Sarpsborg blir derimot oftere dispensert, samtidig som de i mindre grad har et vern utover Kulturminneloven.

Tabell 5-20 Oversikt over kulturminnearter fordelt på vernekategori.

Vernekategori etter art	Totalt	Prosent
A-kategori	35	8 %
Bergkunst	7	20 %
Bosetning-aktivitetsområde	11	31 %
Dyrkingsspor	3	9 %
Gravfelt	5	14 %
Gravminne	5	14 %
Kokegroplokalitet	1	3 %
Veganlegg	3	9 %
B-kategori	217	51 %
Bergkunst	96	44 %
Bosetning-aktivitetsområde	39	18 %
Dyrkingsspor	3	1 %
Forsvarsanlegg	3	1 %
Gravfelt	32	15 %
Gravminne	37	17 %
Kirkested	3	1 %
Runer/innskrifter	1	0 %
Veganlegg	3	1 %
C-kategori	172	41 %
Bergkunst	41	24 %
Bosetning-aktivitetsområde	63	37 %
Forsvarsanlegg	4	2 %
Gjerde/innhegning	1	1 %
Gravfelt	19	11 %
Gravminne	26	15 %
Haug/groplokalitet	1	1 %
Kokegroplokalitet	2	1 %
Kullfremstillingsanlegg	2	1 %
Merkestein	1	1 %
Runer/innskrifter	1	1 %
Rydningrøyslokalitet	1	1 %
Utmarks kulturminner	2	1 %
Veganlegg	8	5 %
Totalsum	424	100 %

5.9.4 Vernekategori og arealkategori

Lokalitetene i kategori A ligger i hovedsak innen arealgruppen spredtbygde områder og jordbruksareal. En relativt stor andel ligger også innenfor tettbygde områder. At kategori A-lokaliteter befinner seg i bebygde områder, og er underrepresentert i skog/utmarksområder, kan forklares med at det for en stor grad er planlagt utbygging som fører til at det blir gitt dispensasjon til tiltak.

Lokalitetene innen kategori B ligger i enda større grad innenfor spredtbygde områder, men er underrepresentert i både tettbygde områder og i skog/utmarkskategorien. Dette kan skyldes at noen av de hyppigst forekommende kulturminneartene i Sarpsborg, som bergkunstlokaliteter, oftere befinner seg i vernede kulturlandskap.

Kulturminnene i C-kategorien er overrepresentert innen skog/utmark, men underrepresentert innen arealkategorien spredtbygde/dyrket mark.

Tabell 5-30 Lokaliteter etter vernekategori fordelt på arealkategori.

Vernekategori etter arealkategori	Totalt	Prosent
A Totalt	35	8 %
Skog/utmark	5	14 %
Spredtbygde/dyrket mark	24	69 %
Tettbygde/utbygging	6	17 %
B Totalt	217	51 %
Skog/utmark	39	18 %
Spredtbygde/dyrket mark	160	74 %
Tettbygde/utbygging	18	8 %
C Totalt	172	41 %
Skog/utmark	72	42 %
Spredtbygde/dyrket mark	82	48 %
Tettbygde/utbygging	18	10 %
Totalsum	424	100 %

Figur 5-9 Bergkunstlokalitet på Hafslund hovedgård. Lokaliteten er vernet med hensynssone H570, og er en del av vernet kulturlandskap i kommuneplanen. Status intakt. ID 143852.

6 Konklusjon

Gjennom registreringene og påfølgende analyse har vi behandlet et representativt utvalg av arkeologiske kulturminnelokaliteter i Sarpsborg. Fokuset på lokaliteter er nytt i denne runden med kontrollregistreringer. Bruddet i tilnærming gjør at våre analyser ikke er direkte sammenlignbare med tidligere runder med kontrollregistreringer.

Hovedoppmerksomheten i analysene er lagt på tilstandsendring, årsaker til denne, samt variabler som brukes til å si noe om hvilke lokaliteter som utsettes for tap/skade. På bakgrunn av gjennomgangen kan vi trekke ut noen generelle observasjoner knyttet til trusselbilde og effekter av vern.

6.1 Tendenser i trusselbildet

6.1.1 Trusler som følge av menneskelig aktivitet

Trusselbildet er nært knyttet til tilstandsendring og skadeårsak. Av Tabell 6-1 fremgår at skogbruk var den største trusselen mot kulturminner i Sarpsborg i perioden 2014-2019, etterfulgt av bygg- og anleggsvirksomhet.

Skogbruk står for ¼ av all tap/skade i femårsperioden 2014-2019. Tallene tyder på at tendensen fra den tidligere femårsperioden 2009-2014, hvor det skjedde en skarp økning i tap/skade-tilfeller knyttet til skogbruk, har fortsatt. Tendensen knytter seg i stor grad til bruken av store hogstmaskiner som forårsaker rotvelt og forstyrrelser i overflaten, samt skogplantefelt. Kun 3 av 26 tilfeller av skade som skyldes skogbruk har vært kontrollert/dispensert for.

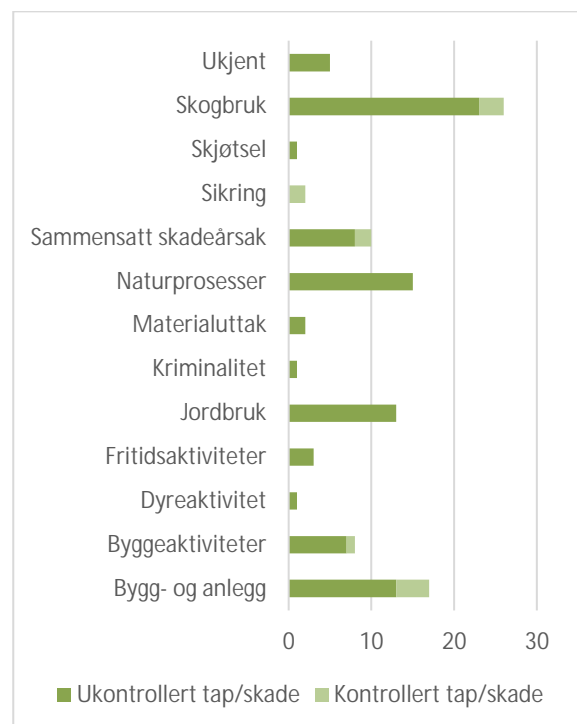
Bygg- og anleggsvirksomhet er den nest største årsaken til tap/skade, og står for halvparten av alt tap i Sarpsborg i perioden. Det er samtidig også den kategorien med høyest andel kontrollert tap/skade, til tross for at bare 4 av 17 tilfeller var kontrollert. De fleste av tap/skade-tilfellene skyldtes veibygging.

Også jordbruk og naturprosesser utgjør viktige deler av trusselbildet i Sarpsborg. Begge disse kategoriene består utelukkende av ukontrollert tap/skade. Innenfor jordbruket var det pløying som forårsaket de fleste tilfellene av tap/skade. Naturprosesser hadde

derimot sterk sammenheng med gjengroing, og dreide seg oftest om mindre alvorlig grad av skade.

Selv om skogbruk og naturprosesser markerer seg som årsakskategorier med høye antall tilfeller av tap/skade, er det verdt å merke seg at de mest alvorlige tilstandsendingene har en sterkere årsakssammenheng med kategoriene bygg- og anleggsvirksomhet og byggeaktiviteter. Etter bygg- og anleggsvirksomhet, var byggeaktiviteter den årsaken som forårsaket flest tap av kulturminner. Blant 8 tilfeller av tap/skade som skyldtes byggeaktiviteter, var det 3 tap.

Tabell 6-1 Hovedårsaker til tap og skade.

Kulturminnenes art synes også å bety noe for trusselbildet. Gravfelt, gravminner og veganlegg er overrepresentert i tap/skade-statistikken, noe som trolig skyldes at disse kulturminnene oftere befinner seg i nærheten av dagens bosetning og dermed på arealer der presset på utbygging er stort. Tilsvarende er bergkunstlokaliteter og bosetningsaktivitetsområder mindre utsatt, fordi de befinner seg i områder som er dårligere egnet til utbygging, jord- og skogbruk. Bosetningsaktivitetsområder i Sarpsborg befinner seg som oftest i topografisk varierte områder langs kysten, mange meter over dagens strandlinje. Bergkunstlokaliteter befinner seg som

regel på lave åser og fjellknauser, og i randsonen til jordbruksområder, hvor topografien gjør det vanskelig å bruke området til for eksempel jordbruk eller til byggeland.

Det er en svak tendens til høyere andel tap/skade på synlige kulturminner i Sarpsborg. Det kan tenkes at det ikke er lokalitetens synlighet, men snarere plasseringen i landskapet som er utslagsgivende også når det gjelder dette. Mange typisk synlige kulturminner, som for eksempel gravminner, befinner seg i mer utsatte områder og er overrepresentert på tap/skade-statistikken.

6.1.2 Sårbarhetsområder

Vel så viktig som å se hva som er truslene, er å fokusere på hvor truslene opptrer. Sårbarheten er ikke like stor i alle områder av kommunen.

Tap/skader forekommer over ulike deler av kommunen, og er tilnærmet normalfordelt i skog/utmark, spredtbygde og tettbygde områder. Tallene viser en nokså svak overrepresentasjon av tap/skade i tettbygde områder, og tilsvarende svak underrepresentasjon i utmarksområder. Samtidig viser registreringene også at kulturminner i tettbygde områder oftere er utsatt for mer alvorlige typer tilstandsendring (tapt, skadet). Kulturminner beliggende i skog eller utmark er derimot mer utsatt for skjemming.

6.1.3 Naturhendelser og klimændringer

Naturprosesser er registrert som årsak til tap/skade på 15 kulturminner i Sarpsborg under denne runden med tilstandsregistrering. Av disse er kun tre skadet, og de resterende registrert som skjemet eller ikke gjenfunnet, hovedsakelig grunnet gjengroing. Et par lokaliteter er skadet av rotvelt og forvitring av bergflater.

Mange kommuner opplever utfordringer i forbindelse med at det åpne kulturlandskapet gror igjen, som følge av mindre beite og slått. Dette kan påvirke kulturminner, for eksempel gjennom endrede jordforhold eller rotspreng.

Forvitring av bergflater, både mekanisk og kjemisk, er en svært aktuell problemstilling i Sarpsborg, i forbindelse med det høye antallet bergkunstlokaliteter i kommunen. Erfaringene tilsier at bergkunst, som gjerne befinner seg på åpne bergflater, knauser og åkerholmer, gror igjen med mose og lav, noe som kan øke forvitringen. Dette er en naturlig prosess som kan være vanskelig å forhindre.

Endringer i klima vil også kunne påvirke tap/skadeandelen fremover. Blant utfordringene som klimændringer fører med seg, er høyere temperatur, hyppigere ekstremvær og økt nedbør. Havnivåstigning er trolig en lite aktuell problemstilling i Sarpsborgs, ettersom de fleste lokaliteter ved kysten befinner seg mange meter over havnivå.

Figur 6-1 Merkestein ved Hauge. Status: ikke gjenfunnet. ID 42355.

6.2 Effekter av vern

I overvåkingsprogrammet skal vi se på virkning av ulike former for vern, så vel som trusselbilder. Av former for vern, er det primært virkemidlene i plan- og bygningsloven som er behandlet. I tillegg er skjøtsel og skilting registrert som mulige tiltak som kan styrke vernet.

I Sarpsborg er en svært høy andel av lokalitetene registrert med en eller flere former for vern utover kulturminneloven. Dette skyldes blant annet at hensynssoner er i hyppig bruk i reguleringsplaner i kommunen, samt at Sarpsborg kommune har utarbeidet et eget Temakart kulturlandskap som vedlegg til kommuneplanen. Nærmere 19 % av lokalitetene er omfattet av hensynszone bevaring/båndlegging kulturmiljø/-minne (H530/H730) i reguleringsplan eller kommuneplanen i Sarpsborg. I tillegg er ytterligere 37 % innenfor områder som er utpekt som verdifulle kulturlandskap i Temakart kulturlandskap.

Til sammen er 12 % av lokalitetene i Sarpsborg tilrettelagt og/eller skjøttet. Tilrettelagte og skjøttede

lokaliteter er utsatt for tap/skade i betydelig mindre grad enn gjennomsnittet. Dette kan skyldes at disse lokalitetene er mer verdsatt, snarere enn tilretteleggingen/skjøtselen i seg selv.

Samlet virker det som om planmessig vern i Sarpsborg kommune har svært begrenset effekt. Kulturminner uten vern er svakt overrepresentert i tap/skade-statistikken, men for ulike typer av vern er bildet noe delt. Trolig skyldes dette at hensynssoner/båndleggingssoner typisk befinner seg innenfor regulerte pressområder, mens lokaliteter innenfor utpekte verdifulle kulturlandskap gjerne befinner seg i mer urørte områder og områder hvor arealbruken endrer seg lite.

Det er usikkert om hensynssonene demper risikoen for tap/skade, eller om effekten av vernet er svak/uteblir. Selv om tendensen er svak, kan det være at bruken av hensynssoner bidrar til å øke bevisstheten og dermed begrense faren for tap/skade på kulturminner i områder med høyt utbyggingspress.

Figur 6-2 Feltregistreringsteamet ved Bjørnstadskipet, en 4,5 meter lang skipsfigur. Bjørnstadfeltet er skjøttet og tilrettelagt med skilting, lys og tilkomstvei. Status: uendret. ID 11145.

7 Oversikt over tap

Art	Kullfremstillingsanlegg
Askeladden ID	42351
Gnr/Bnr	2034/1
Siste registrering	1970
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	Offentlig eller privat tjenesteyting
Tilstand	Tapt, ulovlig fjernet
Tap/skade årsak	Materialuttak

Art	Gravminne
Askeladden ID	49296
Gnr/Bnr	2061/1
Siste registrering	2009
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Tapt, ulovlig fjernet
Tap/skade årsak	Byggeaktiviteter

Art	Gravminne
Askeladden ID	50504
Gnr/Bnr	1117/1
Siste registrering	1970
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Tapt, ulovlig fjernet
Tap/skade årsak	Byggeaktiviteter

Art	Gravminne
Askeladden ID	75139
Gnr/Bnr	3032/4
Siste registrering	2009
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Tapt, ulovlig fjernet
Tap/skade årsak	Jordbruk

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	100043
Gnr/Bnr	2038/1, 505/6, 2042/7
Siste registrering	2008
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	Veg
Tilstand	Tapt, ulovlig fjernet
Tap/skade årsak	Bygg- og anleggsvirksomhet

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	106717
Gnr/Bnr	505/6, 2047/185
Siste registrering	2011
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Tapt, ulovlig fjernet
Tap/skade årsak	Bygg- og anleggsvirksomhet

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	113684
Gnr/Bnr	1013/1, 2
Siste registrering	2009
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Tappt, ulovlig fjernet
Tap/skade årsak	Byggeaktiviteter

Art	Bergkunst
Askeladden ID	143841
Gnr/Bnr	1017/1, 1003/1, 505/6
Siste registrering	2017
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	Veg
Tilstand	Tappt, dispensasjon
Tap/skade årsak	Bygg- og anleggsvirksomhet

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	151730
Gnr/Bnr	2047/186
Siste registrering	2012
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	Bebyggelse
Tilstand	Tappt, ulovlig fjernet
Tap/skade årsak	Bygg- og anleggsvirksomhet

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	174317
Gnr/Bnr	1023/1, 505/7
Siste registrering	2014
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Tapt, dispensasjon
Tap/skade årsak	Bygg- og anleggsvirksomhet

8 Oversikt over skade

Art
 Askeladden ID
 Gnr/Bnr
 Siste registrering
 Planstatus
 Planformål KPA
 Tilstand
 Tap/skade årsak

Bosetning-aktivitetsområde
 2995
 1037/1, 3
 1999
 Regulert, Annet spesialområde
 LNFR
 Skadet
 Naturprosesser

Art
 Askeladden ID
 Gnr/Bnr
 Siste registrering
 Planstatus
 Planformål KPA
 Tilstand
 Tap/skade årsak

Gravfelt
 9779
 3036/1
 2009
 Uregulert
 LNFR
 Skadet
 Bygg- og anleggsvirksomhet

Art
 Askeladden ID
 Gnr/Bnr
 Siste registrering
 Planstatus
 Planformål KPA
 Tilstand
 Tap/skade årsak

Gravminne
 11021
 1117/1
 2009
 Uregulert
 LNFR
 Skadet
 Jordbruk

Art	Gravfelt
Askeladden ID	11553
Gnr/Bnr	1023/1, 2, 505/27
Siste registrering	2009
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Gravminne
Askeladden ID	12142
Gnr/Bnr	1002/4, 1001/1
Siste registrering	2009
Planstatus	Regulert, Friområde
Planformål KPA	Næringsbebyggelse
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Bygg- og anleggsvirksomhet

Art	Gravminne
Askeladden ID	22321
Gnr/Bnr	1/3099, 1/3831
Siste registrering	2014
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	Grønnstruktur
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Dyreaktivitet

Art	Gravfelt
Askeladden ID	29207
Gnr/Bnr	2034/12 m.fl.
Siste registrering	2014
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Gravminne
Askeladden ID	29276
Gnr/Bnr	2071/3, 2068/4, 7
Siste registrering	2014
Planstatus	Regulert, Jord- og skogbruk
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Bygg- og anleggsvirksomhet

Art	Gravfelt
Askeladden ID	30819
Gnr/Bnr	1010/5
Siste registrering	2004
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Sammensatt skadeårsak

Art	Gravfelt
Askeladden ID	39247
Gnr/Bnr	2045/1
Siste registrering	2014
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Jordbruk

Art	Gravfelt
Askeladden ID	40384
Gnr/Bnr	1117/7 m.fl.
Siste registrering	2014
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Sammensatt skadeårsak

Art	Gravfelt
Askeladden ID	40515
Gnr/Bnr	1152/1
Siste registrering	2004
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Jordbruk

Art	Bergkunst
Askeladden ID	40826
Gnr/Bnr	1009/7
Siste registrering	2017
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Fritidsaktiviteter

Art	Gravfelt
Askeladden ID	42637
Gnr/Bnr	246/1 m.fl.
Siste registrering	2009
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	Boligbebyggelse
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Byggeaktiviteter

Art	Veganlegg
Askeladden ID	49246
Gnr/Bnr	1/3101 m.fl.
Siste registrering	2014
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Gravfelt
Askeladden ID	50381
Gnr/Bnr	1095/18, 1095/1, 505/26
Siste registrering	2007
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Jordbruk

Art	Gravfelt
Askeladden ID	50952
Gnr/Bnr	1007/3, 1009/1 m.fl., 1013/1 m.fl.
Siste registrering	2004
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Sammensatt skadeårsak

Art	Gravfelt
Askeladden ID	51943
Gnr/Bnr	1/3099, 1/3831
Siste registrering	2014
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	Boligbebyggelse
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Byggeaktiviteter

Art	Gravfelt
Askeladden ID	69698
Gnr/Bnr	1039/91 m.fl., 1040/1 m.fl.
Siste registrering	2017
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Bergkunst
Askeladden ID	69772
Gnr/Bnr	1022/1
Siste registrering	2004
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Jordbruk

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	70512
Gnr/Bnr	1038/2
Siste registrering	1970
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Bygg- og anleggsvirksomhet

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	70514
Gnr/Bnr	1038/2
Siste registrering	2010
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Gravminne
Askeladden ID	75141
Gnr/Bnr	3035/3
Siste registrering	2009
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Naturprosesser

Art	Gravfelt
Askeladden ID	77384
Gnr/Bnr	78/4, 80/5, 2034/34 m.fl., 82/6
Siste registrering	2011
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Materialuttak

Art	Gravfelt
Askeladden ID	77467
Gnr/Bnr	2063/1 m.fl., 505/7
Siste registrering	2004
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	Bebyggelse og anlegg
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Byggeaktiviteter

Art	Gravfelt
Askeladden ID	78795
Gnr/Bnr	1047/3
Siste registrering	2004
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	Andre typer bebyggelse
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Skjøtsel

Art	Bergkunst
Askeladden ID	79079
Gnr/Bnr	1010/5
Siste registrering	2004
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Bygg- og anleggsvirksomhet

Art	Gravminne
Askeladden ID	80431
Gnr/Bnr	1/3796, m.fl.
Siste registrering	2014
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	Boligbebyggelse
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Fritidsaktiviteter

Art	Gravminne
Askeladden ID	94483
Gnr/Bnr	2072/11
Siste registrering	2008
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	Friområde
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Kriminalitet

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	98531
Gnr/Bnr	505/6, 2047/267 m.fl.
Siste registrering	2006
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	Næringsbebyggelse
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Bygg- og anleggsvirksomhet

Art
 Askeladden ID
 Gnr/Bnr
 Siste registrering
 Planstatus
 Planformål KPA
 Tilstand
 Tap/skade årsak

Bosetning-aktivitetsområde
 100914
 2047/126 m.fl., 505/6
 2008
 Regulert
 LNFR
 Skadet
 Bygg- og anleggsvirksomhet

Art
 Askeladden ID
 Gnr/Bnr
 Siste registrering
 Planstatus
 Planformål KPA
 Tilstand
 Tap/skade årsak

Gravminne
 128025
 1015/1
 2010
 Uregulert
 LNFR
 Skadet
 Naturprosesser

Art
 Askeladden ID
 Gnr/Bnr
 Siste registrering
 Planstatus
 Planformål KPA
 Tilstand
 Tap/skade årsak

Gravminne
 162223
 1026/99
 2017
 Regulert
 LNFR
 Skadet
 Jordbruk

Art	Gravfelt
Askeladden ID	173131
Gnr/Bnr	1007/3
Siste registrering	2013
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	211727
Gnr/Bnr	1115/1
Siste registrering	2015
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Bygg- og anleggsvirksomhet

Art	Veganlegg
Askeladden ID	214255
Gnr/Bnr	1007/3
Siste registrering	2015
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Veganlegg
Askeladden ID	214256
Gnr/Bnr	1007/3
Siste registrering	2015
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Veganlegg
Askeladden ID	214257
Gnr/Bnr	1007/3
Siste registrering	2015
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	243966
Gnr/Bnr	2066/202 m.fl.
Siste registrering	2018
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skadet
Tap/skade årsak	Sammensatt skadeårsak

9 Oversikt over skjemming

Art	Gravminne
Askeladden ID	3197
Gnr/Bnr	1/3819 m.fl.
Siste registrering	2004
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	Boligbebyggelse
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Byggeaktiviteter

Art	Gravfelt
Askeladden ID	11028
Gnr/Bnr	1117/5, 1106/7, 1117/2
Siste registrering	2009
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Sammensatt skadeårsak

Art	Gravfelt
Askeladden ID	11449
Gnr/Bnr	1006/6, 1004/17, 1004/3
Siste registrering	2009
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Ukjent

Art	Gravfelt
Askeladden ID	19248
Gnr/Bnr	2059/1 m.fl., 2055/2
Siste registrering	2004
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Bergkunst
Askeladden ID	19265
Gnr/Bnr	2070/15
Siste registrering	2004
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Gravminne
Askeladden ID	20952
Gnr/Bnr	1015/1
Siste registrering	2009
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Naturprosesser

Art	Gravminne
Askeladden ID	29273
Gnr/Bnr	2066/324
Siste registrering	2009
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	Friområde
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Naturprosesser

Art	Gravfelt
Askeladden ID	30691
Gnr/Bnr	1082/6, 0105-1082/1
Siste registrering	2011
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Sammensatt skadeårsak

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	32401
Gnr/Bnr	1038/2
Siste registrering	2010
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Gravfelt
Askeladden ID	39265
Gnr/Bnr	2055/2, 2059/13 m.fl.
Siste registrering	2012
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Gravminne
Askeladden ID	40564
Gnr/Bnr	1047/3 m.fl., 1048/3
Siste registrering	2009
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Naturprosesser

Art	Bergkunst
Askeladden ID	40958
Gnr/Bnr	1037/6 m.fl.
Siste registrering	2019
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Jordbruk

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	42395
Gnr/Bnr	1022/1
Siste registrering	2008
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Gravminne
Askeladden ID	62704
Gnr/Bnr	2034/69 m.fl.
Siste registrering	2011
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Gravminne
Askeladden ID	75908
Gnr/Bnr	1034/1
Siste registrering	2009
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Fritidsaktiviteter

Art	Runer/innskrifter
Askeladden ID	75921
Gnr/Bnr	1039/1
Siste registrering	2004
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Jordbruk

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	100242
Gnr/Bnr	1003/1, 505/6
Siste registrering	2008
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Bygg- og anleggsvirksomhet

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	103223
Gnr/Bnr	1038/2
Siste registrering	1970
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	115691
Gnr/Bnr	2047/152
Siste registrering	2010
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	Næringsbebyggelse
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Sammensatt skadeårsak

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	134320
Gnr/Bnr	1037/3, 1037/1
Siste registrering	2010
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	134324
Gnr/Bnr	1037/1, 1037/3
Siste registrering	2010
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Utmarkskulturminner
Askeladden ID	151390
Gnr/Bnr	2018/3
Siste registrering	2011
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Naturprosesser

Art	Bergkunst
Askeladden ID	191441
Gnr/Bnr	1115/1
Siste registrering	2015
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	243623
Gnr/Bnr	1/5010
Siste registrering	2019
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	Boligbebyggelse
Tilstand	Skjemmet
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art
 Askeladden ID
 Gnr/Bnr
 Siste registrering
 Planstatus
 Planformål KPA
 Tilstand
 Tap/skade årsak

Bosetning-aktivitetsområde
 243963
 2066/217 m.fl.
 2018
 Uregulert
 Boligbebyggelse
 Skjemmet
 Skogbruk

Art
 Askeladden ID
 Gnr/Bnr
 Siste registrering
 Planstatus
 Planformål KPA
 Tilstand
 Tap/skade årsak

Bosetning-aktivitetsområde
 243967
 2066/621, 2082/212 m.fl.,
 2080/95
 2018
 Uregulert
 Boligbebyggelse
 Skjemmet
 Skogbruk

10 Oversikt over ikke gjenfunne lokaliteter

Art	Veganlegg
Askeladden ID	9820
Gnr/Bnr	2038/1, 2034/38
Siste registrering	2012
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Ikke gjenfunnet
Tap/skade årsak	Ukjent

Art	Bergkunst
Askeladden ID	19683
Gnr/Bnr	2034/57, 2042/11, 2042/25
Siste registrering	1970
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Ikke gjenfunnet
Tap/skade årsak	Naturprosesser

Art	Bergkunst
Askeladden ID	30955
Gnr/Bnr	1039/91, 1040/1, 1039/2
Siste registrering	2004
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Ikke gjenfunnet
Tap/skade årsak	Naturprosesser

Art	Bergkunst
Askeladden ID	40918
Gnr/Bnr	1031/2, 1030/1
Siste registrering	2019
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Ikke gjenfunnet
Tap/skade årsak	Sammensatt skadeårsak

Art	Merkestein
Askeladden ID	42355
Gnr/Bnr	1037/4, 1037/5, 1036/5, 1043/2
Siste registrering	1970
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Ikke gjenfunnet
Tap/skade årsak	Naturprosesser

Art	Bergkunst
Askeladden ID	58963
Gnr/Bnr	1038/1
Siste registrering	2009
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Ikke gjenfunnet
Tap/skade årsak	Jordbruk

Art	Gravminne
Askeladden ID	69890
Gnr/Bnr	1047/3
Siste registrering	1970
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Ikke gjenfunnet
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Gravminne
Askeladden ID	75217
Gnr/Bnr	2059/1 m.fl., 2055/2
Siste registrering	2009
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Ikke gjenfunnet
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Rydningrøyslokalitet
Askeladden ID	76106
Gnr/Bnr	1044/7, 1047/3
Siste registrering	2006
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Ikke gjenfunnet
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Bergkunst
Askeladden ID	79141
Gnr/Bnr	1016/1, 1016/4, 1018/10, 1018/9, 1017/2
Siste registrering	2015
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Ikke gjenfunnet
Tap/skade årsak	Sammensatt skadeårsak

Art	Gravminne
Askeladden ID	80074
Gnr/Bnr	1002/4
Siste registrering	2010
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	Næringsbebyggelse
Tilstand	Ikke gjenfunnet
Tap/skade årsak	Ukjent

Art	Utmarkskulturminner
Askeladden ID	80627
Gnr/Bnr	1117/1, 1116/1
Siste registrering	2007
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Ikke gjenfunnet
Tap/skade årsak	Skogbruk

Art	Bergkunst
Askeladden ID	81004
Gnr/Bnr	1038/1
Siste registrering	2004
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Ikke gjenfunnet
Tap/skade årsak	Naturprosesser

Art	Bergkunst
Askeladden ID	81006
Gnr/Bnr	1038/1
Siste registrering	2004
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Ikke gjenfunnet
Tap/skade årsak	Ukjent

Art	Bergkunst
Askeladden ID	107588
Gnr/Bnr	1003/1
Siste registrering	2017
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Ikke gjenfunnet
Tap/skade årsak	Naturprosesser

Art	Bergkunst
Askeladden ID	107591
Gnr/Bnr	1003/1
Siste registrering	2007
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Ikke gjenfunnet
Tap/skade årsak	Sammensatt skadeårsak

Art	Bergkunst
Askeladden ID	213517
Gnr/Bnr	2080/222
Siste registrering	2015
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	Bebyggelse og anlegg
Tilstand	Ikke gjenfunnet
Tap/skade årsak	Naturprosesser

Art	Bergkunst
Askeladden ID	213518
Gnr/Bnr	2080/189 m.fl.
Siste registrering	2015
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	Bebyggelse og anlegg
Tilstand	Ikke gjenfunnet
Tap/skade årsak	Naturprosesser

Art	Bergkunst
Askeladden ID	213716
Gnr/Bnr	1017/2, 1016/1, 1016/4
Siste registrering	2015
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Ikke gjenfunnet
Tap/skade årsak	Naturprosesser

Art	Bergkunst
Askeladden ID	213756
Gnr/Bnr	505/6, 1016/4, 1017/2, 1016/1
Siste registrering	2015
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	Veg
Tilstand	Ikke gjenfunnet
Tap/skade årsak	Bygg- og anleggsvirksomhet

Art	Bergkunst
Askeladden ID	230021
Gnr/Bnr	1004/3, 1004/17, 1006/6
Siste registrering	2017
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Ikke gjenfunnet
Tap/skade årsak	Ukjent

Art	Bergkunst
Askeladden ID	235878
Gnr/Bnr	1037/1, m.fl.
Siste registrering	2017
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Ikke gjenfunnet
Tap/skade årsak	Jordbruk

11 Oversikt over tildekkede lokaliteter

Art	Gravminne
Askeladden ID	22066
Gnr /Gnr	1022/244
Siste registrering	2009
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Tildekket
Tap/skade årsak	Bygg- og anleggsvirksomhet

Art	Bosetning-aktivitetsområde
Askeladden ID	69726
Gnr/Bnr	1038/1
Siste registrering	1970
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Tildekket
Tap/skade årsak	Jordbruk

Art
 Askeladden ID
 Gnr/Bnr
 Siste registrering
 Planstatus
 Planformål KPA
 Tilstand
 Tap/skade årsak

Bosetning-aktivitetsområde
 100240
 505/6, 1003/1, 1016/2, 1016/17
 2008
 Regulert
 LNFR
 Tildekket
 Sikring

Art
 Askeladden ID
 Gnr/Bnr
 Siste registrering
 Planstatus
 Planformål KPA
 Tilstand
 Tap/skade årsak

Bergkunst
 100241
 1003/1
 2006
 Regulert
 LNFR
 Tildekket
 Sikring

Art
 Askeladden ID
 Gnr/Bnr
 Siste registrering
 Planstatus
 Planformål KPA
 Tilstand
 Tap/skade årsak

Bergkunst
 143803
 1019/1
 2011
 Uregulert
 LNFR
 Tildekket
 Byggeaktiviteter

Art	Bergkunst
Askeladden ID	143828
Gnr/Bnr	1017/1
Siste registrering	2011
Planstatus	Regulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Tildekket
Tap/skade årsak	Bygg- og anleggsvirksomhet

Art	Bergkunst
Askeladden ID	143847
Gnr/Bnr	1047/3
Siste registrering	2011
Planstatus	Uregulert
Planformål KPA	LNFR
Tilstand	Tildekket
Tap/skade årsak	Jordbruk

12 Tabell over registrerte kulturminnelokaliteter

ID	Art	Verne-kategori	Tilstands-registrering 2019	Årsak tap/skade
2995	Bosetning-aktivitetsområde	A	Skadet	Naturprosesser
3197	Gravminne	B	Skjemmet	Byggeaktiviteter
5812	Gravminne	B	Intakt	
9779	Gravfelt	C	Skadet	Bygg- og anleggsvirksomhet
9799	Forsvarsanlegg	C	Intakt	
9807	Gravfelt	C	Uendret	
9816	Gravminne	B	Uendret	
9820	Veganlegg	C	Ikke gjenfunnet	Ukjent
9853	Gravminne	A	Uendret	
9860	Veganlegg	B	Intakt	
9863	Gravfelt	C	Uendret	
10908	Gravfelt	B	Uendret	
10923	Gravfelt	B	Uendret	
10954	Gravminne	C	Intakt	
10975	Bergkunst	B	Intakt	
11021	Gravminne	B	Skadet	Jordbruk
11028	Gravfelt	B	Skjemmet	Sammensatt skadeårsak
11145	Bergkunst	A	Uendret	
11169	Bergkunst	C	Uendret	
11449	Gravfelt	C	Skjemmet	Ukjent
11514	Veganlegg	C	Intakt	
11539	Bergkunst	B	Intakt	
11542	Gravfelt	B	Intakt	
11545	Bergkunst	B	Uendret	
11547	Gravminne	C	Intakt	
11548	Gravminne	B	Uendret	
11553	Gravfelt	C	Skadet	Skogbruk
11556	Gravfelt	C	Intakt	
11733	Veganlegg	C	Intakt	
12142	Gravminne	C	Skadet	Bygg- og anleggsvirksomhet
12657	Veganlegg	C	Intakt	
12678	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
12679	Bosetning-aktivitetsområde	B	Intakt	
12688	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
12802	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
19247	Gravfelt	B	Uendret	
19248	Gravfelt	B	Skjemmet	Skogbruk
19265	Bergkunst	B	Skjemmet	Skogbruk
19620	Gravfelt	B	Intakt	
19663	Gravminne	C	Uendret	
19683	Bergkunst	B	Ikke gjenfunnet	Naturprosesser

19700	Haug/Groplokalitet - ubestemt	C	Intakt	
20399	Bergkunst	B	Uendret	
20494	Forsvarsanlegg	B	Uendret	
20679	Gravminne	B	Intakt	
20686	Gravminne	B	Intakt	
20787	Gravminne	B	Intakt	
20952	Gravminne	B	Skjemmet	Naturprosesser
20964	Bergkunst	B	Intakt	
20976	Gravfelt	C	Uendret	
21034	Bergkunst	C	Ukjent	Ukjent
21086	Veganlegg	C	Uendret	
21984	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
22053	Bosetning-aktivitetsområde	B	Intakt	
22066	Bosetning-aktivitetsområde	B	Tildekket	Bygg- og anleggsvirksomhet
22321	Gravminne	B	Skadet	Dyreaktivitet
22464	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
22469	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
22500	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
22581	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
25430	Gravminne	B	Intakt	
29207	Gravfelt	B	Skadet	Skogbruk
29231	Gravminne	B	Uendret	
29236	Gravfelt	B	Uendret	
29248	Gjerde/innhegning	C	Intakt	
29254	Gravfelt	B	Intakt	
29259	Gravfelt	B	Uendret	
29260	Gravminne	C	Intakt	
29273	Gravminne	C	Skjemmet	Naturprosesser
29276	Gravminne	B	Skadet	Bygg- og anleggsvirksomhet
29656	Gravminne	B	Intakt	
30373	Gravminne	B	Intakt	
30411	Bergkunst	B	Uendret	
30534	Gravfelt	B	Intakt	
30691	Gravfelt	C	Skjemmet	Sammensatt skadeårsak
30788	Bergkunst	B	Intakt	
30819	Gravfelt	B	Skadet	Sammensatt skadeårsak
30825	Bergkunst	B	Ukjent	Ukjent
30894	Bergkunst	C	Ukjent	Ukjent
30955	Bergkunst	C	Ikke gjenfunnet	Naturprosesser
30967	Bergkunst	C	Intakt	
31014	Gravminne	C	Intakt	
31250	Gravminne	B	Uendret	
31278	Bergkunst	B	Uendret	
32390	Bergkunst	C	Intakt	
32395	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	

32397	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
32401	Bosetning-aktivitetsområde	B	Skjemmet	Skogbruk
39235	Gravminne	C	Intakt	
39247	Gravfelt	B	Skadet	Jordbruk
39265	Gravfelt	B	Skjemmet	Skogbruk
39268	Gravminne	C	Intakt	
39301	Gravfelt	C	Uendret	
40384	Gravfelt	C	Skadet	Sammensatt skadeårsak
40515	Gravfelt	B	Skadet	Jordbruk
40564	Gravminne	C	Skjemmet	Naturprosesser
40672	Gravfelt	B	Intakt	
40826	Bergkunst	B	Skadet	Fritidsaktiviteter
40854	Gravfelt	B	Intakt	
40891	Bergkunst	B	Forbedret	Skjøtsel
40892	Bergkunst	A	Intakt	
40896	Bergkunst	B	Ukjent	Ukjent
40910	Gravfelt	C	Intakt	
40914	Bergkunst	C	Ukjent	Ukjent
40918	Bergkunst	C	Ikke gjenfunnet	Sammensatt skadeårsak
40958	Bergkunst	C	Skjemmet	Jordbruk
41200	Gravfelt	C	Intakt	
41203	Gravfelt	C	Uendret	
42175	Gravfelt	B	Intakt	
42351	Kullfremstillingsanlegg	C	Tapt, ulovlig fjernet	Materialuttak
42355	Merkestein	C	Ikke gjenfunnet	Naturprosesser
42381	Bosetning-aktivitetsområde	B	Intakt	
42384	Bosetning-aktivitetsområde	B	Intakt	
42395	Bosetning-aktivitetsområde	B	Skjemmet	Skogbruk
42396	Bosetning-aktivitetsområde	B	Intakt	
42397	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
42637	Gravfelt	B	Skadet	Byggeaktiviteter
48673	Forsvarsanlegg	C	Intakt	
49228	Forsvarsanlegg	C	Intakt	
49236	Gravfelt	B	Intakt	
49246	Veganlegg	C	Skadet	Skogbruk
49276	Gravfelt	B	Intakt	
49296	Gravminne	C	Tapt, ulovlig fjernet	Byggeaktiviteter
49312	Veganlegg	B	Intakt	
50381	Gravfelt	B	Skadet	Jordbruk
50484	Gravminne	A	Uendret	
50504	Gravminne	B	Tapt, ulovlig fjernet	Byggeaktiviteter
50553	Bergkunst	B	Intakt	
50560	Bergkunst	B	Intakt	

50565	Bergkunst	B	Ukjent	Ukjent
50575	Gravminne	B	Forbedret	Skogbruk
50584	Bergkunst	C	Forbedret	Skjøtsel
50647	Bergkunst	C	Uendret	
50693	Gravminne	B	Intakt	
50952	Gravfelt	A	Skadet	Sammensatt skadeårsak
51943	Gravfelt	B	Skadet	Byggeaktiviteter
52112	Bosetning-aktivitetsområde	B	Uendret	
52113	Bosetning-aktivitetsområde	B	Intakt	
52520	Bergkunst	C	Uendret	
55080	Bosetning-aktivitetsområde	B	Intakt	
58539	Bergkunst	B	Uendret	
58547	Bergkunst	B	Uendret	
58557	Bergkunst	C	Ukjent	Ukjent
58652	Bergkunst	B	Uendret	
58769	Bergkunst	B	Uendret	
58963	Bergkunst	C	Ikke gjenfunnet	Jordbruk
61503	Bergkunst	B	Intakt	
62042	Gravminne	C	Intakt	
62335	Gravfelt	C	Uendret	
62348	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
62392	Gravminne	B	Uendret	
62401	Gravminne	B	Intakt	
62668	Gravfelt	B	Intakt	
62674	Gravminne	B	Intakt	
62704	Gravminne	C	Skjemmet	Skogbruk
62706	Bosetning-aktivitetsområde	B	Intakt	
62767	Forsvarsanlegg	C	Intakt	
69423	Forsvarsanlegg	B	Intakt	
69439	Gravfelt	B	Intakt	
69618	Bergkunst	B	Uendret	
69698	Gravfelt	B	Skadet	Skogbruk
69708	Gravfelt	C	Uendret	
69726	Gravminne	C	Tildekket	Jordbruk
69751	Bergkunst	C	Uendret	
69772	Bergkunst	C	Skadet	Jordbruk
69890	Gravminne	C	Ikke gjenfunnet	Skogbruk
70005	Gravminne	B	Intakt	
70022	Bergkunst	B	Ukjent	Ukjent
70475	Bergkunst	C	Intakt	
70512	Bosetning-aktivitetsområde	C	Skadet	Bygg- og anleggsvirksomhet
70514	Bosetning-aktivitetsområde	B	Skadet	Skogbruk
70802	Gravfelt	B	Intakt	
70806	Gravfelt	B	Intakt	
71066	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	

75139	Gravminne	C	Tapt, ulovlig fjernet	Jordbruk
75141	Gravminne	C	Skadet	Naturprosesser
75145	Gravminne	C	Intakt	
75217	Gravminne	C	Ikke gjenfunnet	Skogbruk
75226	Gravminne	C	Intakt	
75908	Gravminne	C	Skjemmet	Fritidsaktiviteter
75913	Bergkunst	C	Uendret	
75921	Runer/innskrifter	C	Skjemmet	Jordbruk
75976	Bergkunst	B	Intakt	
76011	Bosetning-aktivitetsområde	B	Intakt	
76068	Gravminne	B	Intakt	
76072	Gravminne	B	Intakt	
76106	Rydningsrøyslokalitet	C	Ikke gjenfunnet	Skogbruk
76118	Bosetning-aktivitetsområde	B	Intakt	
77384	Gravfelt	C	Skadet	Materialuttak
77399	Gravfelt	A	Uendret	
77443	Gravfelt	C	Uendret	
77445	Gravfelt	C	Uendret	
77467	Gravfelt	A	Skadet	Byggeaktiviteter
77812	Forsvarsanlegg	B	Intakt	
78543	Bergkunst	B	Uendret	
78563	Gravminne	B	Intakt	
78592	Gravminne	B	Intakt	
78795	Gravfelt	B	Skadet	Skjøtsel
79079	Bergkunst	B	Skadet	Bygg- og anleggsvirksomhet
79138	Bergkunst	A	Intakt	
79140	Runer/innskrifter	B	Ukjent	Ukjent
79141	Bergkunst	B	Ikke gjenfunnet	Sammensatt skadeårsak
79143	Bergkunst	B	Uendret	
79148	Gravminne	B	Intakt	
79158	Gravminne	C	Uendret	
79194	Bergkunst	C	Uendret	
79224	Bergkunst	C	Ukjent	Ukjent
79457	Bergkunst	B	Uendret	
80074	Gravminne	C	Ikke gjenfunnet	Ukjent
80167	Bosetning-aktivitetsområde	B	Intakt	
80172	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
80176	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
80430	Gravminne	B	Intakt	
80431	Gravminne	B	Skadet	Fritidsaktiviteter
80627	Utmarkskulturminner	C	Ikke gjenfunnet	Skogbruk
80635	Gravfelt	A	Intakt	
80709	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
81004	Bergkunst	C	Ikke gjenfunnet	Naturprosesser

81005	Bergkunst	B	Intakt	
81006	Bergkunst	C	Ikke gjenfunnet	Ukjent
81089	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
84722	Kirkested	B	Intakt	
85718	Kirkested	B	Intakt	
85775	Kirkested	B	Intakt	
92522	Gravminne	B	Intakt	
94331	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
94483	Gravminne	A	Skadet	Kriminalitet
94486	Gravminne	A	Intakt	
95213	Bosetning-aktivitetsområde	A	Intakt	
97555	Bosetning-aktivitetsområde	A	Intakt	
98531	Bosetning-aktivitetsområde	A	Skadet	Bygg- og anleggsvirksomhet
100043	Bosetning-aktivitetsområde	B	Tapt, ulovlig fjernet	Bygg- og anleggsvirksomhet
100206	Bosetning-aktivitetsområde	B	Intakt	
100207	Bosetning-aktivitetsområde	B	Intakt	
100238	Bergkunst	B	Intakt	
100240	Bosetning-aktivitetsområde	A	Tildekket	Sikring
100241	Bergkunst	A	Tildekket	Sikring
100242	Bosetning-aktivitetsområde	B	Skjemmet	Bygg- og anleggsvirksomhet
100244	Bergkunst	B	Intakt	
100914	Bosetning-aktivitetsområde	C	Skadet	Bygg- og anleggsvirksomhet
102635	Dyrkingsspor	B	Intakt	
102646	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
102647	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
102648	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
102651	Bosetning-aktivitetsområde	B	Intakt	
102670	Bergkunst	B	Intakt	
103223	Bosetning-aktivitetsområde	C	Skjemmet	Skogbruk
105520	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
105536	Veganlegg	C	Intakt	
106717	Bosetning-aktivitetsområde	C	Tapt, ulovlig fjernet	Bygg- og anleggsvirksomhet
107587	Bergkunst	B	Intakt	
107588	Bergkunst	B	Ikke gjenfunnet	Naturprosesser
107589	Bergkunst	B	Intakt	
107591	Bergkunst	B	Ikke gjenfunnet	Sammensatt skadeårsak
107593	Bergkunst	B	Intakt	
107594	Bergkunst	B	Intakt	
110028	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
110818	Kullfremstillingsanlegg	C	Intakt	
113675	Dyrkingsspor	A	Intakt	
113676	Dyrkingsspor	A	Intakt	
113680	Bosetning-aktivitetsområde	B	Intakt	
113681	Bosetning-aktivitetsområde	B	Intakt	

113684	Bosetning-aktivitetsområde	B	Tapt, ulovlig fjernet	Byggeaktiviteter
115691	Bosetning-aktivitetsområde	A	Skjemmet	Sammensatt skadeårsak
116190	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
116191	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
116405	Dyrkingsspor	B	Intakt	
116771	Bosetning-aktivitetsområde	A	Intakt	
116870	Bosetning-aktivitetsområde	B	Intakt	
117030	Kokegroplokaltet	A	Intakt	
117116	Gravminne	A	Intakt	
117487	Bergkunst	B	Intakt	
117540	Bergkunst	C	Intakt	
120616	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
120618	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
120672	Bosetning-aktivitetsområde	B	Intakt	
122113	Veganlegg	B	Intakt	
128024	Gravminne	B	Intakt	
128025	Gravminne	B	Skadet	Naturprosesser
128027	Gravminne	B	Intakt	
129313	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
130201	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
134317	Bosetning-aktivitetsområde	B	Intakt	
134320	Bosetning-aktivitetsområde	B	Skjemmet	Skogbruk
134323	Bosetning-aktivitetsområde	B	Intakt	
134324	Bosetning-aktivitetsområde	B	Skjemmet	Skogbruk
134330	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
134332	Bosetning-aktivitetsområde	B	Intakt	
134335	Bosetning-aktivitetsområde	B	Intakt	
134339	Bosetning-aktivitetsområde	B	Intakt	
134622	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
135609	Gravfelt	A	Intakt	
138010	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
143775	Bergkunst	B	Intakt	
143803	Bergkunst	B	Tildekket	Byggeaktiviteter
143804	Bergkunst	B	Intakt	
143805	Bergkunst	B	Intakt	
143806	Bergkunst	B	Intakt	
143807	Bergkunst	B	Intakt	
143808	Bergkunst	B	Intakt	
143811	Bergkunst	B	Intakt	
143812	Bergkunst	B	Intakt	
143817	Bergkunst	C	Ukjent	Ukjent
143818	Bergkunst	B	Intakt	
143821	Bergkunst	B	Intakt	
143822	Bergkunst	B	Intakt	

143824	Bergkunst	B	Ukjent	Ukjent
143828	Bergkunst	A	Tildekket	Bygg- og anleggsvirksomhet
143830	Bergkunst	B	Intakt	
143831	Bergkunst	B	Intakt	
143833	Bergkunst	B	Intakt	
143834	Bergkunst	B	Intakt	
143835	Bergkunst	B	Intakt	
143836	Bergkunst	B	Intakt	
143838	Bergkunst	B	Intakt	
143841	Bergkunst	A	Intakt	
143841	Bergkunst	A	Tapt, dispensasjon	Bygg- og anleggsvirksomhet
143843	Bergkunst	B	Intakt	
143847	Bergkunst	B	Tildekket	Jordbruk
143849	Bergkunst	B	Intakt	
143852	Bergkunst	B	Intakt	
143900	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
147294	Bergkunst	B	Intakt	
147751	Gravminne	C	Intakt	
150827	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
151390	Utmarkskulturminner	C	Skjemmet	Naturprosesser
151391	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
151730	Bosetning-aktivitetsområde	C	Tapt, ulovlig fjernet	Bygg- og anleggsvirksomhet
155084	Bosetning-aktivitetsområde	A	Intakt	
155542	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
155797	Bergkunst	B	Intakt	
158153	Gravminne	B	Intakt	
160254	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
161000	Bosetning-aktivitetsområde	A	Intakt	
162221	Gravfelt	B	Intakt	
162223	Gravminne	B	Skadet	Jordbruk
173131	Gravfelt	B	Skadet	Skogbruk
174315	Dyrkingsspor	A	Intakt	
174317	Bosetning-aktivitetsområde	A	Tapt, dispensasjon	Bygg- og anleggsvirksomhet
174333	Bosetning-aktivitetsområde	B	Intakt	
174380	Bosetning-aktivitetsområde	B	Intakt	
174936	Bosetning-aktivitetsområde	A	Intakt	
174937	Bosetning-aktivitetsområde	A	Intakt	
178934	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
180829	Veganlegg	C	Intakt	
191441	Bergkunst	B	Skjemmet	Skogbruk
191442	Bergkunst	B	Intakt	
211669	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
211727	Bosetning-aktivitetsområde	C	Skadet	Bygg- og anleggsvirksomhet
211728	Bosetning-aktivitetsområde	C	Uendret	
212170	Bergkunst	C	Intakt	

213485	Bergkunst	B	Intakt	
213517	Bergkunst	C	Ikke gjenfunnet	Naturprosesser
213518	Bergkunst	C	Ikke gjenfunnet	Naturprosesser
213519	Bergkunst	C	Intakt	
213677	Bergkunst	B	Intakt	
213709	Bergkunst	B	Intakt	
213716	Bergkunst	B	Ikke gjenfunnet	Naturprosesser
213756	Bergkunst	B	Ikke gjenfunnet	Bygg- og anleggsvirksomhet
214255	Veganlegg	A	Skadet	Skogbruk
214256	Veganlegg	A	Skadet	Skogbruk
214257	Veganlegg	A	Skadet	Skogbruk
216937	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
216939	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
219532	Gravminne	C	Intakt	
221834	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
223126	Gravminne	B	Intakt	
226644	Kokegroplokaltitet	C	Intakt	
226646	Kokegroplokaltitet	C	Intakt	
229032	Bergkunst	B	Intakt	
229041	Bergkunst	B	Intakt	
229042	Bergkunst	B	Intakt	
229043	Bergkunst	B	Intakt	
230021	Bergkunst	B	Ikke gjenfunnet	Ukjent
230022	Bergkunst	B	Intakt	
230023	Bergkunst	B	Intakt	
230024	Bergkunst	B	Intakt	
230025	Bergkunst	B	Intakt	
235878	Bergkunst	C	Ikke gjenfunnet	Jordbruk
235881	Bergkunst	C	Intakt	
235883	Bergkunst	C	Intakt	
235977	Bergkunst	C	Intakt	
236476	Bergkunst	C	Intakt	
236480	Bergkunst	C	Intakt	
236481	Bergkunst	C	Intakt	
236504	Bergkunst	C	Intakt	
236509	Bergkunst	C	Intakt	
236742	Bergkunst	B	Intakt	
236747	Bergkunst	C	Intakt	
236773	Bergkunst	B	Forbedret	Skjøtsel
236780	Bergkunst	B	Forbedret	Skjøtsel
236791	Bergkunst	C	Intakt	
236972	Bergkunst	C	Intakt	
236982	Bergkunst	B	Intakt	
241125	Bergkunst	C	Intakt	
242354	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	

243588	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
243617	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
243621	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
243623	Bosetning-aktivitetsområde	C	Skjemmet	Skogbruk
243625	Gravfelt	C	Intakt	
243815	Gravminne	C	Intakt	
243824	Bergkunst	B	Intakt	
243963	Bosetning-aktivitetsområde	C	Skjemmet	Skogbruk
243964	Bosetning-aktivitetsområde	B	Intakt	
243966	Bosetning-aktivitetsområde	C	Skadet	Sammensatt skadeårsak
243967	Bosetning-aktivitetsområde	C	Skjemmet	Skogbruk
244070	Bosetning-aktivitetsområde	B	Intakt	
244071	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
244072	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
244073	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
244074	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
244075	Bosetning-aktivitetsområde	C	Intakt	
246541	Bergkunst	B	Intakt	
246553	Bergkunst	B	Intakt	
247120	Bergkunst	B	Intakt	
247131	Bergkunst	B	Intakt	
247133	Bergkunst	B	Intakt	
247149	Bergkunst	B	Intakt	
247154	Bergkunst	B	Intakt	
247421	Bosetning-aktivitetsområde	B	Intakt	
248035	Bergkunst	B	Intakt	
248252	Dyrkingsspor	B	Intakt	
248266	Bosetning-aktivitetsområde	B	Intakt	

13 Kilder

Sarpsborg kommune: Kommuneplanens arealdel (2015-2026)

Sarpsborg kommune: Kommunedelplan for kulturminner (2005-2016)

Lov om kulturminner (kulturminneloven) (LOV-1978-06-09-50)

Puschmann, O. Nasjonalt referansesystem for landskap - beskrivelse av Norges 45 landskapsregioner. NIJOS rapport 10/2005

Sollund, M.-L. Bøe: Fortidens minner i dagens landskap, status for automatisk fredete kulturminner i Sarpsborg kommune, Østfold, 2014

Sollund, M.-L. Bøe: Fortidens minner i dagens landskap, status for automatisk fredete kulturminner i Sarpsborg kommune, Østfold, 2009

Sollund, M.-L. Bøe: Fortidens minner i dagens landskap, status for automatisk fredete kulturminner i Sarpsborg kommune, Østfold, 2004

Vogt, D. (2012): Østfolds helleristninger. Universitetsforlaget

Kommunekart.no

Statistisk sentralbyrå (ssb.no)

Store norske leksikon (snl.no)

14 Vedlegg

Kategorier hentet fra NS 9450:2012, Automatisk fre-dete arkeologiske kulturminner og skipsfunn – Krav til registrering av tilstand:

Tilstand

- Intakt
- Forbedret
- Tapt – dispensasjon
- Tapt – ulovlig fjernet
- Tapt – naturhendelse
- Skadet
- Ikke gjenfunnet
- Tildekket
- Omdefinert
- Ukjent
- Uendret

Årsak

- Jordbruk
- Skogbruk
- Byggeaktiviteter
- Bygg- og anleggsvirksomhet, industri og veitbygging
- Energiproduksjon
- Skjøtsel
- Sikring
- Fritidsaktiviteter
- Tilrettelegging
- Naturprosesser
- Dyreaktiviteter
- Militær virksomhet
- Oppdrettsvirksomhet
- Sammensatt skadeårsak
- Kriminalitet
- Barmarkskjøring
- Ukjent

Arealkategori

- Byområde (høy grad av utnytting)
- Skog/Utmark
- Spredtbygd/dyrket mark
- Tettbygd/utbyggingsområder
- Fjell/ekstensiv arealutnytting

Arealbruk

- Beitemark
- Boligområde
- Brakkland
- Fjell, vidde, hei
- Dyrket mark, åker (innmark)
- Gjengroingsområde (pioner- eller buskvegetasjon, kratt og ung løvskog)
- Grøntområde, offentlig areal
- Hav, sjø
- Hytteområde
- Innsjø, vassdrag
- Kirkegård
- Marginalområde ved kysten
- Randvegetasjon (udyrtet mark ved dyrket mark)
- Militær område
- Myr
- Næring, industri, massetak
- Skog
- Skog, produktiv/hogstfelt
- Tun, hage
- Strandsone, elvebredd (område innenfor et belte på 100 meter)
- Vei, jernbane

